
**ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
КАФЕДРА ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ**

Ірина САДОВСЬКА

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК

**Методичні рекомендації до лабораторних занять
для здобувачів освіти першого бакалаврського рівня
спеціальності**

**D1 Облік і оподаткування
денної і заочної форм навчання**

ЛУЦЬК 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Комплексна лабораторна робота	4
Тести до теми	40
Глосарій термінів	64
Додатки	75
Рекомендована література	75

ВСТУП

Формування у здобувачів освіти сучасної системи знань про управлінський облік з метою отримання висококваліфікованого фахівця передбачає засвоєння не лише теоретичного матеріалу, а й розвиток практичних навиків у вирішенні певних облікових ситуацій.

Методичні рекомендації до лабораторних занять є актуальними і такими, що відповідають вимогам часу. Це обумовлено, в першу чергу, потребою постійного оновлення навчальних матеріалів з облікових дисциплін, які серед економічних мають найбільшу залежність від постійних змін чинних нормативно-правових актів.

Основною метою лабораторних завдань є систематизація, закріплення та поглиблення знань з управлінського обліку. Накопичення здобувачами освіти досвіду вирішення задач з обліку дозволить використовувати знання в практичній діяльності.

Методичні рекомендації вирішують досить важливе завдання ОК «Управлінський облік», яке полягає в тому, щоб на належному рівні подати Здобувач освітиам навчальний матеріал, максимально наближаючи виробничі ситуації до дійсності, навчити здобувачів освіти спрямовувати управлінський облік на розвиток методів отримання, обробки і використання облікової інформації в системі сучасного менеджменту.

Методичні рекомендації можуть бути використані у вищих навчальних закладах, коледжах, а також для бажаючих самостійно оволодіти практичними навичками з управлінського обліку.

КОМПЛЕКСНА ЛАБОРАТОРНА РОБОТА

Одним з відповідальних етапів для Здобувачів освіти є написання комплексної контрольної роботи на відповідному об'єкті дослідження. Пропонуються теми роботи: *«Облік, аналіз та бюджетування доходів, витрат та фінансових результатів», «Проектування системи обліку і планування індивідуальної діяльності суб'єктів господарювання (в розрізі галузей економіки)».*

Об'єктом дослідження повинне бути підприємство, що займається виробництвом продукції (робіт, послуг), або створення індивідуальної діяльності суб'єктів господарювання (в розрізі галузей економіки).

Структура роботи повинна містити:

- титульний аркуш;
- зміст;
- вступ;
- текстову частину;
- висновки;
- список літератури та рекомендації;
- додатки.

Титульний аркуш є першим листом роботи і повинен вміщувати назву організації виконавця роботи (міністерство, університет, кафедра), прізвище, ім'я і по батькові виконавця, назву теми та дисципліни, з якої виконується роботи, та об'єкт написання. Зміст роботи розташовується після титульного аркуша, починаючи з нової сторінки. У змісті перелічується вступ, розділи, підрозділи, пункти і підпункти, висновки і рекомендації, список використаної літератури, додатки, назви і нумерація яких повинна точно відповідати подальшому тексту.

Основний зміст роботи за тематикою 1 необхідно розкрити орієнтовно в такому порядку:

Вступ.

Розділ 1. Теоретичні аспекти управлінського обліку.

1.1. Основні поняття і терміни управлінського обліку.

Класифікація витрат.

1.2. Управлінський облік – інформаційна основа прийняття управлінських рішень.

1.3. Методи обліку витрат і калькулювання собівартості продукції.

1.4. Аналіз як засіб контролю та регулювання витрат. Релевантність інформації та її значення управлінського аналізу варіантів альтернативних рішень.

1.5. Теоретико-методичні основи бюджетного планування.

1.6. Зарубіжний досвід управлінського обліку.

Розділ 2. Облік витрат та калькулювання собівартості продукції, робіт, послуг (на матеріалах підприємства).

2.1. Загальна характеристика об'єкта дослідження.

2.2. Організаційно-технологічна структура з обґрунтуванням центрів витрат і відповідальності.

2.3. Облік витрат та калькулювання собівартості продукції, робіт, послуг.

2.3.1. Управлінський облік прямих витрат.

- Облік матеріальних витрат.

- Облік витрат на оплату праці та соціальне страхування.

- Облік амортизаційних та інших витрат.

2.3.2. Управлінський облік непрямих витрат, особливості їх розподілу.

2.3.3. Оцінка методів обліку витрат та калькулювання собівартості продукції, робіт, послуг.

2.4. Організація процесу складання і подання внутрішньої звітності.

2.5. Облік і контроль діяльності центрів відповідальності. Трансфертне ціноутворення.

Розділ 3. Аналіз виробничих і невиробничих витрат.

Розділ 4. Аналіз релевантної інформації для прийняття управлінських рішень (проектна частина)*.

Розділ 5. Розробка системи бюджетування доходів, витрат і фінансових результатів підприємства та контроль за їх виконанням (проектна частина)*.

Висновки і загальні рекомендації підприємству щодо удосконалення (впровадження) організації та методики управлінського обліку.

Список використаних джерел.

Додатки.

* Здобувач освіти обирає тематику проектної частини із запропонованих двох варіантів (розділ 4 чи 5).

Основний зміст роботи з розробкою власної справи необхідно розкрити орієнтовно в такому порядку:

Вступ.

Розділ 1. Теоретичні основи управлінського обліку.

Розділ 2. Сучасний стан управлінського обліку на підприємстві **(на матеріалах діючого підприємства)* пишеться за бажанням Здобувача освіти.**

2.1. Загальна характеристика об'єкта дослідження.

2.2. Організаційно-технологічна структура з обґрунтуванням центрів витрат і відповідальності.

2.3. Облік витрат та калькулювання собівартості продукції, робіт, послуг.

2.3.1. Управлінський облік прямих витрат.

2.3.2. Управлінський облік непрямих витрат, особливості їх розподілу.

2.3.3. Оцінка методів обліку витрат та калькулювання собівартості продукції, робіт, послуг.

2.4. Організація процесу складання і подання внутрішньої звітності.

2.5. Облік і контроль діяльності центрів відповідальності. Трансфертне ціноутворення.

Розділ 3. Проектування системи обліку і планування індивідуальної діяльності суб'єктів господарювання (в розрізі галузей економіки) (проектна частина).

3.1. Організація власної справи.

3.1.1. Бізнес-ідея та види діяльності (проаналізувати маркетингову політику (ринок, конкуренти, вивчити покупців тощо).

3.1.2. Етапи створення власної справи.

3.1.3. Правова база підприємництва.

3.1.4. Засновницькі документи та їх підготовка.

3.1.5. Зареєстрований капітал і його формування.

3.1.6. Державна реєстрація суб'єктів підприємницької діяльності.

3.1.7. Права, обов'язки та відповідальність підприємця.

3.2. Розробка системи управління, обліку, аналізу і контролю за діяльністю підприємства, внутрішньої та зовнішньої звітності (визначитися із системою обліку, зокрема, складом і методикою обліку витрат, собівартості, доходів і визначення фінансового результату тощо).

3.2.1. Визначення галузевої спеціалізації, організаційно-правової форми та організаційної структури підприємства.

3.2.2 Облік витрат та калькулювання собівартості продукції, робіт, послуг.

- Управлінський облік прямих витрат.

- Управлінський облік непрямих витрат, особливості їх розподілу.

- Метод обліку витрат та калькулювання собівартості продукції, робіт, послуг.

3.2.3. Організація процесу складання і подання внутрішньої та зовнішньої звітності.

3.2.4. Аналіз виробничих і невиробничих витрат та їх вплив на фінансову привабливість підприємства.

3.2.5. Розробка системи бюджетування доходів, витрат і фінансових результатів підприємства та контроль за їх виконанням (проектна частина).

Висновки і загальні рекомендації.

Список використаних джерел.

Додатки.

** - даний розділ пишеться за умови, якщо Здобувач освіти має базове підприємство, яке займається таким же видом діяльності, яким планує займатися Здобувач освіти у 3 розділі роботи.*

Теоретичний розділ обов'язково має містити: визначення основних понять (термінів, категорій), характеристику нормативної бази, класифікацію об'єкта дослідження, інформаційне забезпечення, особливості вивчення об'єкта дослідження у зарубіжній практиці, порівняння з вітчизняною, взаємоузгодження з фінансовим і податковим обліком тощо.

**Структура таблиць та схем роботи
(рекомендований перелік)***

№	Перелік
	Схеми:
1	Схема «Організаційна структура підприємства»
2	Схема «Організаційно-технологічна структура виробництва і реалізації продукції (робіт, послуг)»
3.	Схема «Центри відповідальності підприємства»
	Таблиці:
1	Техніко-економічні показники діяльності підприємства
2	Фактична калькуляція собівартості виробництва в розрізі видів готової продукції (робіт, послуг)
3	Фрагменти Звіту про фінансові результати.
4	Фактичні показники рентабельності різних видів готової продукції (робіт, послуг)
5	Таблиця «Аналіз фактичних витрат підприємства з метою поділу на витрати на продукт та витрати періоду»
6	Таблиця «Аналіз фактичних витрат підприємства з метою поділу на постійні та змінні витрати»
7	Таблиця «Аналіз загальновиробничих витрат з метою поділу на загальновиробничі витрати підрозділів підприємства та загальновиробничі витрати підприємства в цілому»
8	Таблиця «Розподіл загальновиробничих витрат методом прямого розподілу»
9	Таблиця «Переглянута за результатами аналізу калькуляція собівартості виробництва готової продукції, (робіт, послуг)»
10	Звіт про фінансові результати за системою калькулювання змінних витрат. Розрахунок точки беззбитковості. Побудова графіків беззбитковості
11а	Бюджет реалізації
11б	Графік очікуваних грошових надходжень
12	Бюджет виробництва
13а	Бюджет придбання матеріалів
13б	Графік очікуваних грошових платежів за матеріали
14	Бюджет прямих витрат на оплату праці
15	Бюджет загальновиробничих та інших витрат
16	Бюджет кінцевих залишків готової продукції
17	Планові показники рентабельності різних видів готової продукції
18	Бюджет адміністративних витрат, витрат на збут і інших витрат
19	Бюджет платежів податку на додану вартість

20	Бюджет грошових коштів
21	Бюджетний Звіт про фінансові результати
22	Бюджетний Баланс

* *форма і зміст таблиць можуть бути змінені залежно від специфіки діяльності підприємства. Перелік таблиць формується у міру їх необхідності.*

ВИКОНАННЯ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтовується: актуальні теми, її практичне значення, формується мета і окреслюється коло питань (проблем, завдань), що підлягають вирішенню, місце та роль досліджуваних питань у певній галузі економіки, об'єкт та предмет роботи.

При написанні *першого розділу* роботи необхідно висвітлити загальні теоретичні аспекти управлінського обліку, аналізу і бюджетування витрат та розглянути зарубіжний досвід управлінського обліку. У першому розділі забороняється суцільний перепис тексту. Здобувач освіти повинен теоретичний матеріал подати стисло, при цьому використовувати посилання на певних авторів при використанні їхніх цитат та інших матеріалів та, що важливо, наводити критику і власні висновки щодо розуміння категорій та понять управлінського обліку. Варіант теоретичного питання обирається за варіантом Здобувач освіти в списку.

Другий розділ включає результати досліджень організації і методики управлінського обліку та їх практичного застосування на базовому підприємстві.

2.1. Загальна інформація про підприємство

З метою кращого розуміння проведеної Здобувач освіти роботи та прийнятих в процесі роботи рішень, надається інформація про підприємство, яка повинна включати:

- повну назву;
- дату створення;
- всі види діяльності, що здійснюються підприємством на постійній основі;
- номенклатуру готової продукції (робіт, послуг) (загальна кількість, найменування основних груп/видів із зазначенням кількості різновидів);
- кількість працівників всього та в розрізі підрозділів;
- період, що використовувався для аналізу;

– іншу інформацію, яка необхідна для розуміння та обґрунтування рішень.

Крім загальної інформації, подається опис процедур обліку витрат та калькулювання собівартості готової продукції, що застосовувались підприємством.

Такий опис повинен містити інформацію щодо:

– застосованого підприємством підходу до аналізу та класифікації операційних витрат;

– порядку застосування рахунку незавершеного виробництва та рахунку обліку загальновиробничих витрат (використання субрахунків в розрізі підрозділів основного та допоміжного виробництв, використання баз розподілу загальновиробничих витрат та витрат допоміжних підрозділів на відповідні об'єкти витрат; порядку визначення залишку незавершеного виробництва тощо).

Номенклатура. При номенклатурі продукції, що не перевищує 5 різновидів, таблиці готуються за усіма різновидами. При номенклатурі продукції, що перевищує 5 видів, таблиці рекомендується готувати в розрізі основних груп. У кожній групі виділяються основні різновиди, що становлять не менше 50 % від обсягу реалізації групи. Допускаються інші рішення Здобувач освіти щодо обраного підходу до аналізу, за наявності письмово оформленого обґрунтованого пояснення. Таке рішення повинно бути попередньо узгоджене з викладачем.

2.2. Організаційно-технологічна структура з обґрунтуванням центрів витрат і відповідальності.

Схема «Організаційна структура підприємства». Наводяться всі підрозділи підприємства – виробничі та невиробничі. Для кожного підрозділу зазначається кількість працівників, система оплати праці та короткий опис функцій, що виконуються працівниками підрозділу.

Схема «Організаційно-технологічна структура виробництва і реалізації продукції (робіт, послуг)». Схематично зображуються всі стадії процесу виробництва і реалізації – від закупівлі сировини до надходження готової продукції на склад. Для кожної стадії надаються додаткові пояснення щодо технології виробництва, виходу побічної продукції та її подальшої переробки. Схема подається з максимально можливою деталізацією.

Схема «Центри відповідальності підприємства». Наводяться всі підрозділи підприємства з поділом на центри відповідальності в розрізі їх видів та взаємозв'язків між ними, виробничі та невиробничі.

Приклади схем приведені в додатку А. Крім того, необхідно розрахувати та коротко проаналізувати показники діяльності підприємства (*приклади окремих таблиць подані в додатку Б, таблиця 1 за 3 роки, таблиці 2–4 за місяць, квартал, рік (на вибір Здобувач освіти)*).

2.3. Облік витрат та калькулювання собівартості продукції, робіт, послуг

2.3.1. Управлінський облік прямих витрат

Облік матеріальних витрат

У цьому параграфі необхідно вказати структуру матеріальних витрат (сировина, матеріали, вода, паливо і т.д.), документальне оформлення (накладна, лімітно-забірна картка, відомість калькуляції тощо), рахунки бухгалтерського обліку і кореспонденцію рахунків (дебет рах. 23, 91, 92, 93, 94) із зазначенням сум за даними аналітичного обліку, журналів (або аналізу рахунків при ІС-Бухгалтерії), Головної книги.

Кореспонденцію рахунків подати у вигляді таблиці (*місяць, квартал, рік – на вибір Здобувач освіти*):

№ з/п	Зміст операції	Проводка		Сума за період			Разом за квартал
		Дебет	Кредит	1 міс.	2 міс.	3 міс.	
РАЗОМ		х	х				

Облік витрат на оплату праці та соціальне страхування

Необхідно вказати організаційні моменти оплати праці на підприємстві (наявність колективного договору, штатний розпис, Положення про оплату праці). Описати порядок документального оформлення операцій з оплати праці, відрахувань з фонду заробітної плати. Вказати кореспонденцію рахунків із зазначенням сум за період, що використовується для розрахунків (дебет рах. 23, 91, 92, 93, 94 – кредит рах. 66, 65). Кореспонденцію подати у вигляді вищенаведеної таблиці.

Облік амортизаційних та інших прямих витрат

Необхідно описати наявні у підприємства необоротні активи, які амортизуються. Вказати групи окремо за кожним необоротним

активом, методи нарахування амортизації, документальне оформлення нарахування амортизації. Кореспонденцію рахунків з амортизаційних витрат привести у вигляді таблиці.

2.3.2. Управлінський облік непрямих витрат, особливості їх розподілу

Слід вивчити порядок відображення в обліку загальновиробничих та інших непрямих витрат, документальне забезпечення. Розписати їх склад та структуру, особливості їх розподілу та включення в собівартість продукції. Кореспонденцію рахунків по обліку загальновиробничих та інших витрат (дебет рах. 91, 92, 93, 94) подати у таблиці.

2.3.3. Оцінка методів обліку витрат та калькулювання собівартості продукції, робіт, послуг

Необхідно вказати метод обліку витрат та калькулювання собівартості продукції (р.,п.), який застосовується на даному об'єкті дослідження, обґрунтувати доцільність та ефективність (або навпаки) обраного підприємством методу обліку та запропонувати використання іншого більш ефективного методу даному підприємству.

Здобувач освіти повинен охарактеризувати ті види собівартості, які розраховуються на підприємстві (***обов'язково виробнича і повна собівартість***). Якщо такий вид собівартості як повна та маржинальна не використовується на підприємстві, то в наступних розділах Здобувач освіти повинен самостійно їх розрахувати, обґрунтувавши при цьому обрану ним методику для розрахунку (*повна собівартість – розділ 3, таблиця 9а, маржинальна собівартість – таблиця 10*).

Здобувач освіти повинен охарактеризувати ті види собівартості, які розраховуються на підприємстві ***у податковому обліку*** та показати взаємозв'язок між управлінським і податковим обліком (згідно Податкового кодексу). Разом з тим, слід звернути увагу на порядок формування витрат і собівартості для складання податкової звітності та документальне її забезпечення.

2.4. Організація процесу складання і подання внутрішньої звітності.

У даному пункті рекомендовано зазначити перелік форм внутрішньої звітності, яка фактично складається на підприємстві для обліку, аналізу і бюджетування доходів, витрат й фінансових

результатів та інших об'єктів управлінського обліку, зазначивши при цьому періодичність її складання та користувачів (у додатках можна подати ксерокс важливих форм звітності).

Разом з тим, слід вказати, яким внутрішнім документом підприємства регламентується порядок складання внутрішньої звітності, розкрити методику та терміни її складання та виконавців.

2.5. Облік і контроль діяльності центрів відповідальності. Трансфертне ціноутворення

Потрібно навести типи центрів відповідальності, які виділяються на підприємстві, а також порядок обліку та відповідальності кожного центру. Представити схему «Центри відповідальності підприємства», зазначивши при цьому відповідальність керівників центрів, їх взаємозв'язок з іншими центрами відповідальності та застосування трансфертних цін. Здобувач освіти повинні проаналізувати діючу практику застосування трансфертного ціноутворення та в разі її відсутності самостійно встановити методи визначення трансфертних цін, які доцільно використовувати між підрозділами даного підприємства. Необхідні для цього розрахунки слід подати у вигляді таблиць.

У третьому розділі проводиться аналіз витрат на виробництво і реалізацію готової продукції (р., п.) та інших невиробничих витрат за певний період (квартал, рік). *Аналіз проводиться за обраними у другому розділі видами продукції (р., п.).* Результати аналізу необхідно подати у таблицях (окремі з них подані в додатку Б, таблиці слід будувати за період, який обраний у другому розділі проекту – за місяць, квартал, рік (на вибір Здобувач освіти)).

До кожної таблиці Здобувач освіти повинен написати пояснення. На основі проведених розрахунків необхідно побудувати та проаналізувати відповідні графіки.

Під час написання роботи за індивідуальною темою, зміст наповнення третього розділу може змінюватися залежно від предмета дослідження.

Наприклад: Таблиця «Аналіз фактичних витрат підприємства з метою поділу на витрати на продукт та витрати періоду».

У графі «Статті витрат» наводиться детальний перелік статей витрат згідно з класифікацією, що застосовується підприємством. Наприклад, підприємство веде аналітичний облік основного виробництва в розрізі підрозділів основного та допоміжного

- підрозділів з подальшою деталізацією відповідних статей: прямі матеріали, пряма заробітна плата, інші;
- загальновиробничі витрати з деталізацією в розрізі основних видів;
- адміністративні витрати з деталізацією в розрізі основних видів;
- витрати збуту з деталізацією в розрізі основних видів;
- інші операційні витрати з деталізацією в розрізі основних видів.

Графу «Прямі витрати» рекомендується розбити на декілька додаткових граф у розрізі виробничих підрозділів.

[illegible]

Таблиця. «Аналіз фактичних витрат підприємства з метою поділу на постійні та змінні витрати». Необхідно надати пояснення щодо методу аналізу витрат, який використовувався для їх поділу на постійні та змінні.

Таблиця. «Розподіл загальновиробничих витрат».

Форму таблиці *рекомендується модифікувати* залежно від потреб та специфіки конкретного підприємства.

Основні моменти, що мають бути відображеними:

1. Рішення Здобувач освіти, погоджене з викладачем, щодо застосування баз розподілу загальновиробничих витрат для кожного підрозділу. Надається обґрунтування доцільності застосування нової бази розподілу або обґрунтування доцільності збереження бази розподілу, що застосовувалась підприємством. Зазначається нецифровий показник, що був обраний для розподілу загальновиробничих витрат на види продукції чи інші обрані об'єкти витрат. Наприклад для підрозділу № 1 – «кг випуску готової продукції», для загальновиробничих витрат підприємства в цілому – «прямі витрати сировини підрозділів».

2. Пояснення щодо методу розрахунку планових ставок розподілу загальновиробничих витрат (оцінка планових постійних, загальновиробничих витрат та планової бази розподілу).

3. Розподіл фактичних загальновиробничих витрат з використанням планової ставки розподілу та фактичного показника бази розподілу на відповідні об'єкти витрат.

4. Розподіл витрат допоміжних підрозділів на підрозділи основного виробництва.

Таблиця. «Переглянута за результатами аналізу калькуляція собівартості виробництва продукції (р., п.)».

У перелік статей витрат, що формують виробничу собівартість продукції, у разі потреби додається рядок «Розподілені витрати допоміжних підрозділів». Таблицю рекомендується готувати на кожний підрозділ основного виробництва окремо з розшифровкою за видами продукції, що випускаються підрозділом.

Таблиця. «Розрахунок повної собівартості продукції (р., п.)» (структура аналогічна попередній таблиці).

У перелік статей витрат, що формують повну собівартість продукції, включають виробничу собівартість та ті види невиробничих витрат, які обліковуються на підприємстві. Необхідно вказати базу

розподілу непрямих витрат та за результатами аналізу навести відповідні висновки.

Для побудови таблиці слід використовувати результати таблиць матеріальних, трудових та інших витрат. Таблицю рекомендується готувати на кожний підрозділ основного виробництва окремо з розшифровкою за видами продукції, що випускаються підрозділом.

Таблиця. «Розрахунок середньозваженого маржинального доходу для визначення точки беззбитковості». Середньозважений маржинальний дохід розраховується за формулою:

$$\text{Середньозважений маржинальний дохід} = \text{UCM}_1 \times \text{SM}_1 + \dots + \text{UCM}_n \times \text{SM}_n$$

де **UCM** – маржинальний дохід одиниці продукції;

SM – відсоток продукції в загальних продажах.

За даними таблиці необхідно провести розрахунок точки беззбитковості та запасу міцності за кожним видом продукції. Обов'язково побудувати графіки беззбитковості за кожним видом продукції.

Розділ 4. Аналіз релевантної інформації для прийняття управлінських рішень

Даний розділ передбачає аналіз варіантів альтернативних рішень та можливість вибору найбільш оптимального для підприємства, який повинен враховувати специфіку виробництва і реалізації продукції (р., п.) об'єкта дослідження. Аналіз варто проводити в розрізі наступних рішень: «виробляти чи купувати», «утримувати чи позбутися», «продавати чи переробляти далі», «рішення про асортимент продукції», «рішення про спеціальне замовлення», «рішення щодо ціноутворення на основі собівартості». Вибір варіанта певного рішення повинен підтверджуватися відповідними обґрунтуваннями та розрахунками. Можуть надаватися пропозиції щодо виробництва нових видів продукції (р., п.).

Розділ 5. Розробка системи бюджетування доходів, витрат і фінансових результатів підприємства та контроль за їх виконанням. Бюджетне планування є найбільш деталізованим рівнем планування і представляє собою процес підготовки окремих бюджетів за структурними підрозділами або функціональними сферам

організації. *Бюджети готуються в розрізі видів продукції (р., п.), які аналізувалися у попередніх розділах або із пропозиціями з виробництва нових видів продукції (р., п.).*

Бюджет представляє собою фінансовий документ, складений для того, як заплановані дії виконуються. Дані, наведені в бюджеті, планують серію подій, які здійсняться в майбутньому. Бюджет не має стандартної форми, якої необхідно суворо дотримуватись.

Бюджет повинен подавати інформацію так, щоб його зміст був зрозумілий користувачеві. Бюджет може бути підготовлений цілком в не грошовому вираженні, можуть бути використані такі вимірники, як години праці, одиниці продукції, кількість послуг та інші.

При підготовці бюджету необхідно вивчити та проаналізувати фактичні результати об'єкта дослідження, сформулювати систему цілей, для досягнення яких і буде використовуватися процес бюджетування. Розпочинають складання кожної форми бюджету із зрозуміло сформульованої його назви або заголовку та вказавши період часу, для якого він готується. Реальна форма представлення бюджету складається його розробником.

Здобувач освіти для роботи пропонується підготувати деякі бюджети, форми яких представлені у вигляді таблиць, які наведені в *додатку Б*. До кожної таблиці подаються пояснення чому саме Здобувач освіти планує вказані в бюджеті показники у певному розмірі, тобто в зв'язку з якими змінами у роботі підприємства в майбутньому це пов'язано.

Крім запропонованих форм бюджетів Здобувач освіти може розробити свої власні форми бюджетів для підприємства, обґрунтувавши при цьому доцільність застосування саме таких форм на конкретному підприємстві.

Дані для складання бюджетів повинні використовуватись розрахунковим шляхом на основі даних аналізу за минулі періоди. Крім того, слід пам'ятати, що бюджети – це прогнозні показники діяльності. Отже, готувати бюджети на період, що вже минув, не слід (тобто період, який аналізувався). Варто використовувати результати аналізу, отримані у попередніх розділах роботи.

Завершальним етапом планування є підготовка бюджетного Звіту про фінансові результати підприємства та бюджетного Балансу, в яких узагальнюються дані усіх підготовлених бюджетів (*додаток Б*).

*Період для бюджетування – I квартал поточного року. Для контролю за виконанням бюджетів слід порівняти дані операційних та фінансових бюджетів, які склалися Здобувач освіти на I квартал із фактичними результатами діяльності підприємства. Навести відповідні висновки. Результати контролю можна подати у текстовому чи табличному вигляді. **Обов'язково навести розрахунки за відхиленнями із зазначенням їх причин і винуватців (якщо можна встановити).***

Проектування системи обліку і планування індивідуальної діяльності суб'єктів господарювання (в розрізі галузей економіки)

Створення власної справи – це завжди величезний ризик і подолання опору, що неминуче виникає під час народження нового. Створюючи власну справу, потрібно знати, що це не тільки можливість (за сприятливих умов) користуватися благами, які пророкує це починання, а й відповідальність за функціонування, розвиток, виживання її. Бізнесменом практично може бути будь-яка людина – інженер, економіст, технік, медпрацівник, продавець, винахідник, службовець, робітник, викладач, Здобувач освіти, домогосподарка, пенсіонер, школяр. Треба тільки визначити власні підприємницькі здібності та імовірні можливості стати бізнесменом. Але залишитися бізнесменом можуть лише ті, хто нестандартно мислить, має силу волі, цілеспрямованість, велику працездатність, націленість на пошук нового, тобто ті, які у підприємницькій діяльності вбачають зміст усього свого життя.

Налагодити власну справу можна кількома шляхами:

- організувати індивідуальне підприємство з правом юридичної особи або без такого права, зареєструвавшись як суб'єкт індивідуальної трудової діяльності;
- створити приватне або сімейне підприємство;
- стати засновником (учасником) різного товариства;
- купити існуюче підприємство (цей процес не набув у нашій країні ще значного поширення, проте з розвитком приватизації купівля підприємств стане реальністю).

Кожен бізнес розпочинається з бізнес-ідеї. Вибір бізнес-ідеї – це один з найважливіших етапів у створенні власної справи. Слід досить серйозно підійти до вибору тієї справи, якою Ви плануєте займатись. Найкраще вибирати бізнес-ідею методом мозкового

штурму: спочатку просто записати усі варіанти видів бізнесу, що приходять у голову, навіть найбільш несподівані та нездійсненні, і тільки після складання великого списку приступити до оцінки їх важливості, вірогідності та вибору. Необхідно стимулювати найбільш оригінальні пропозиції, навіть якщо незрозуміло, як на такій діяльності можна заробляти. Особливо важливо записати все те, чим Ви любите займатися або де маєте досвід діяльності. На етапі вибору бізнес-ідеї слід дуже ретельно проаналізувати свої бажання, вміння, дії та можливості, щоб не припуститись помилки від початку. Якщо ж Ви прийняли для себе рішення, починайте діяти.

В ідеалі добре, щоб ідея була нова, несхожа на всі інші. Це буде просто чудово, адже новий бізнес, що надає споживачам нові товари або послуги, які користуються попитом, просто приречений на успіх.

Важливою властивістю бізнес-ідеї є вартість її реалізації. Все залежить від суми грошей, на яку Ви розраховуєте. *Не починайте свій бізнес із великих розмахів, глобальних будівель і т.д., орієнтуйтеся на невеликий, але прибутковий і довговічний бізнес. А зекономлені гроші, повірте, Вам ще сильно згодяться на підтримку й розвиток бізнесу.*

Якщо ідею знайдено, починається процес вибору виду діяльності та проектування підприємства, причому види діяльності повинні сприяти:

- високому рівню рентабельності;
- швидкості окупності проекту;
- можливості продажу продукції в максимальному обсязі;
- відносно прийнятним умовам матеріально-технічного забезпечення;
- невисокому рівню капіталомісткості;
- найменшому ризику;
- мобільності (здатності до швидких змін);
- підтримці з боку авторитетних органів (податкових, фінансових та ін.);
- здібностям і можливостям підприємця і бути прийнятними для нього.

Розробляти власну справу можна в різних галузях економіки. Так, зазначимо деякі види діяльності зі сфери виробництва, послуг, ідей (інтелектуального бізнесу), комерційної і зовнішньоекономічної діяльності:

- виробництва – виробництво продукції виробничо-технічного призначення, товарів народного споживання, продуктів харчування, будівельних матеріалів, різноманітного обладнання, електроприладів, вимірювальної техніки, вторинної переробки сировини, упаковки тощо;

- послуг – громадське харчування, побутове обслуговування, транспортні, навчальні та лікувальні послуги, видовищно-розважальні заходи, комерційна демонстрація відео- і кінопрограм, комерційні змагання, організація та проведення виставок, ярмарків, конкурсів, аукціонів, туристичні, довідково-консультативні послуги, послуги з приватизації, при переході на нові форми власності, створенні підприємств, фірм, агентські і аудиторські послуги, патентно-ліцензійні, технічні, складські та ін.;

- ідей (інтелектуального виробництва) – науково-дослідні розробки, винаходи, відкриття, „ноу-хау", технології, рецептури, комп'ютерні програми, матеріали, методичні, літературні, художні твори, комерційні ідеї, торговельні та комерційні таємниці, інноваційна діяльність, продаж авторського права та ін;

- комерційної діяльності - роздрібна та оптова торгівля; створення профільних, універсальних, спеціалізованих магазинів, салонів, торгівля за зразками, купівля та продаж нерухомості; торгово-посередницька, торгово-закупівельна, біржова діяльність, аукціонний продаж, організація торгових домів, торгівля на дому, створення комерційних банків, фінансових груп та ін.;

- зовнішньоекономічної діяльності – науково-технічна та виробнича кооперація, створення представництв, філій, спільних підприємств, консалтингових, маркетингових, туристичних служб, організація навчання, стажування фахівців, редакційно-видавнича, комерційна, експортно-імпорتنі, валютно-кредитні, посередницькі, лізингові операції, виставки, огляди, конференції, тендери, промислові, науково-технічні, технологічні, економічні послуги та ін.

Процес створення власної справи складається з таких етапів:

1. Прийняття рішення про підприємницьку діяльність на основі підприємницької ідеї. Рішення формується під впливом багатьох факторів: усвідомлення необхідності працювати на межі своїх здібностей; відмова від попереднього виду занять, професії тощо; прагнення стати власником, передусім власником підприємства;

прагнення постійно збільшувати своє багатство шляхом створення товарів та послуг, необхідних для суспільства; прагнення реалізувати свою мету, домагаючись визначення в суспільстві і впливу на політику; чітке усвідомлення шляхів отримання ресурсів; знання певного виду підприємницької діяльності, шляхів створення підприємництва у відповідній галузі; вміння вибирати оптимальну організаційно-правову форму існування; знання можливих ризиків та вміння управляти ними; вміння організувати облік на підприємстві; знання зовнішніх чинників, які впливають на підприємницьку діяльність: законодавств, форм та засобів економічної політики, конкуренції з боку іноземних виробників.

2. Обґрунтування цілей підприємницької діяльності, розробка стратегії розвитку підприємства.

3. Пошук партнерів, якщо це необхідно. Допомогу в цій справі можуть надавати бізнес-центри (центри розвитку малого бізнесу), що створені в усіх великих містах України.

4. Вибір організаційно-правової форми підприємництва. У правовому відношенні наявна в Україні правова база дозволяє підприємцю вибрати будь-яку організаційно-правову форму заснованого підприємства з різною формою власності. При цьому варто наголосити, що коли йдеться про створення нових підприємств, передусім мають на увазі малі форми підприємницької діяльності. Важливо зазначити, що підприємницьку діяльність можна здійснювати й без набуття статусу юридичної особи (індивідуальна трудова діяльність). При виборі певної форми підприємницької діяльності треба враховувати переваги та недоліки кожної форми організації бізнесу.

5. Підготовка установчих (засновницьких) документів: установчого (засновницького) договору та статуту.

6. Реєстрація підприємства у відповідних органах державної влади.

7. Організація підприємства (остаточне формування органів управління, розробка організаційної структури, виготовлення печатки, планування діяльності). Організувати свою фірму, відкрити власну справу нелегко. Слід знати існуючі обмеження у здійсненні підприємницької діяльності. Обравши вид діяльності, визначивши найбільш ефективну форму організації, ще раз добре поміркувавши, усе зваживши і прийнявши остаточне рішення, можна переходити до

наступних етапів – підготовки засновницьких документів та державної реєстрації фірми.

Проте, які б підприємства (фірми) не створювалися, процедури їх утворення в основному однакові для всіх.

Загальний алгоритм створення власної справи подано в додатку В.

Здобувач освіти необхідно в додатках до роботи подати заповнені засновницькі документи та документи для реєстрації власної справи.

Після вирішення організаційних моментів слід приступати до розробки системи управління, обліку, аналізу і контролю за діяльністю підприємства, внутрішньої та зовнішньої звітності.

При цьому слід передбачити:

- склад витрат відповідно до обраної номенклатури продукції (робіт, послуг):

- основних матеріалів;
- витрат на заробітну плату;
- інших прямих і непрямих витрат;

- метод обліку витрат та калькулювання собівартості продукції, робіт, послуг:

- визначитися з методом обліку витрат;
- скласти калькуляцію 1-ці продукції (роботи, послуги);
- визначити собівартість (виробничу, повну, собівартість

реалізованої продукції);

- систему бухгалтерського обліку (структуру бухгалтерії, робочий план рахунків, первинні і зведені документи, форми внутрішньої та зовнішньої звітності);

- систему оподаткування;

- організацію складання і подання податкової, статистичної та інших видів звітності;

- комп'ютерне забезпечення, зокрема для обробки облікових даних.

Здобувач освіти необхідно провести аналіз виробничих і невиробничих витрат для визначеного ним обсягу діяльності, що дозволить здійснити в подальшому поточне планування результатів діяльності.

Завершальною стадією власної справи є складання поточних планів у вигляді бюджетів доходів, витрат і фінансових результатів із

виходом на планову фінансову звітність і оцінку результатів власної справи.

Розрахункову частину даного розділу пропонується подавати у вигляді таблиць, які пропонуються в додатку Б з можливою їх модифікацією.

У кінці роботи даються висновки і **загальні рекомендації підприємству щодо удосконалення (впровадження) організації та методики управлінського обліку**. Загальні рекомендації формуються за результатами роботи Здобувач освіти на підприємстві. Передбачається, що тут має бути сформульована та відповідно обґрунтована точка зору Здобувач освіти відносно подальшого ведення управлінського обліку на підприємстві.

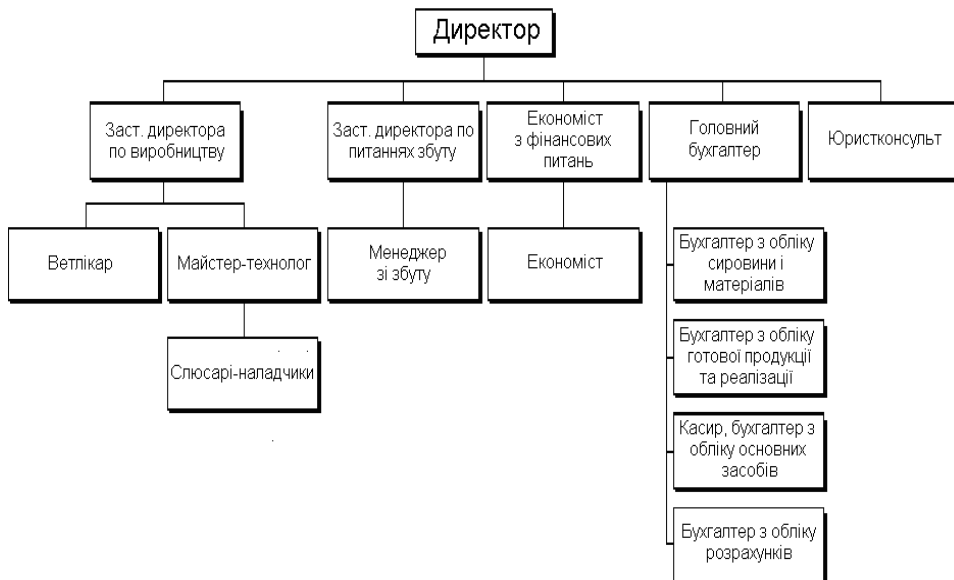
Особливу увагу потрібно звернути на необхідність вироблення підприємством стратегії подальшого розвитку та важливості побудови такої організаційної структури, яка б надавала можливість оперативно формувати необхідну інформацію для керівництва з метою прийняття управлінських рішень. Для цього рекомендувати підприємству ввести окрему посаду управлінського бухгалтера або створити окремий відділ з підпорядкуванням фінансовому менеджеру, головному бухгалтеру.

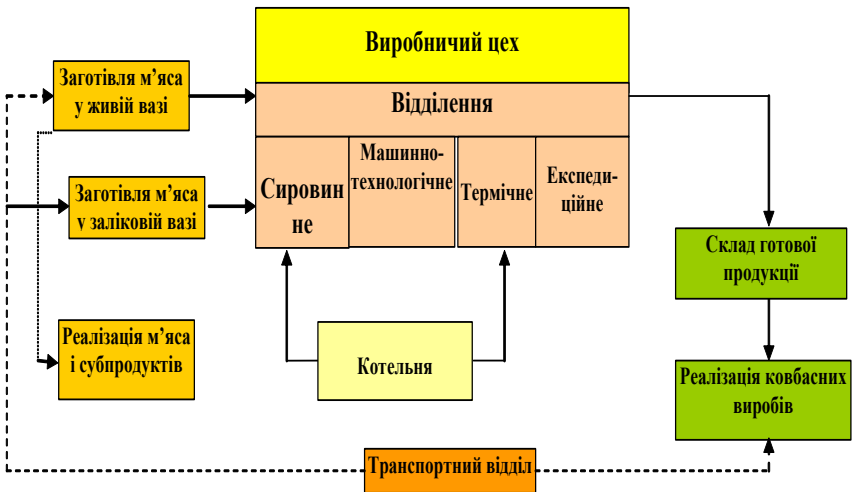
Висновки починаються з нової сторінки. Після висновків та рекомендацій дається повний **список використаних джерел**, на які є посилання в роботі. Література наводиться в кінці текстової частини, починаючи з нової сторінки. У відповідних місцях тексту повинні бути посилання.

У додатки доцільно включати допоміжний матеріал, необхідний для повноти сприйняття комплексної роботи. До додатків можуть бути внесені:

- додаткові ілюстрації або таблиці;
- матеріали, які через специфіку викладання або форму подання не можуть бути включені до основної частини (схеми технології, обліку; таблиці, графіки і діаграми для характеристики узагальнених, результативних показників; формули і розрахунки, проміжні математичні доведення);
- розробки, спрямовані на покращення бухгалтерського обліку. Кількість і якість додатків засвідчує про те, наскільки повно і глибоко вивчено Здобувач освіти практичні та теоретичні матеріали з вибраної теми, а їх співставлення є підтвердженням обумовленості висновків і пропозицій;

– копії бухгалтерської звітності за три роки.

Додаток А**Організаційна структура підприємства XXX****Організаційно-технологічна структура виробництва і реалізації продукції (робіт, послуг) XXX**

Додаток Б

**Техніко-економічні показники
діяльності підприємства „XXX” за 2015–2017 рр.**

Показник	Од. виміру	Значення показників у відповідному періоді			Темпи росту за роками, %		
		2015	2016	2017	2016/ 2015	2017/ 2016	2017/ 2015
1	2	3	4	5	6	7	8
Зареєстрований капітал	тис. грн.	95,0	95,0	95,0	100	100	100
Первісна вартість основних засобів	тис. грн.	75,3	144,5	233,0	91,9	61,2	209,4
Знос основних засобів	тис. грн.	1,7	13,6	26,2	700,0	92,6	1441,2
Дохід (виручка від реалізації)	тис. грн.	3585,7	3297,3	3048,6	-8,0	-7,5	-15
Дохід від іншої діяльності	тис. грн.	7,3	71,6	53,5	880,8	-25,3	632,9
Витрати на виробництво продукції	тис. грн.	2818,1	2488,7	2092,2	-11,7	-15,9	-25,8
Інші витрати	тис. грн.	17,6	197,2	407,1	1020,5	106,4	2213,1
Чистий прибуток	тис. грн.	117,0	93,4	66,3	-20,2	-29,0	-43,3
Середньоспискова чисельність працівників	чол.	160	142	134	-11,2	-5,6	-16,2
Річний фонд оплати праці	тис. грн.	349,7	308,4	400,0	-11,8	29,7	14,4
Середній місячний розмір оплати праці 1 працівника	грн.	182,1	181,1	248,8	-0,5	37,4	36,6
Середньорічний розмір дебіторської заборгованості	тис. грн.	1305,6	1145,0	9089,5	-12,3	693,8	596,2
Середньорічний розмір кредиторської заборгованості	тис. грн.	1699,2	1390,5	1222,1	-18,2	-12,1	-28,1
Валюта балансу на кінець періоду	тис. грн.	1981,2	1467,4	2116,1	-25,9	44,2	6,8
Сума власних засобів	тис. грн.	122,0	285,6	403,7	134,1	371,6	230,9
Рентабельність	%	17,7	16,4	12,4	-7,3	-24,4	-29,9
Чистий оборотний капітал		48,3	150,6	-472,2	211,8	213,5	877,6
Коефіцієнт оборотності активів		0,15	1,59	1,42	6,0	-10,7	846,7
Коефіцієнт рентабельності продукції		0,06	0,05	0,04	-16,2	-20,0	-33,3
Коефіцієнт рентабельності власного капіталу		0,96	0,46	0,19	-52,1	-58,7	-80,2
Коефіцієнт автономії		0,06	0,19	0,19	216,7	-99,0	216,7

Назва підприємства: XXX

за період:

Фактична калькуляція собівартості виробництва готової продукції

(за даними підприємства)

№ з/п	Статті витрат	Види продукції				Всього
		У1		Інші види продукції		
		На одиницю продукції	На всю кількість виробленої продукції	На одиницю продукції	На всю кількість виробленої продукції	
1	Структура витрат основної сировини					
2	Прямі витрати ВСЬОГО, грн.					
	Сировина					
	Допоміжні матеріали					
	Вода					
	Паливо					
	Електроенергія					
	Пряма заробітна плата					
	Відрахування на соціальні заходи					
	Утримання устаткування (поточні ремонти)					
	Охорона праці					
	Інші (оренда)					
3	Загальновиробничі витрати ВСЬОГО, в тому числі	Р.3/р.5	Р.1*р.3 (всього)			
	ЗП майстра зміни					
	ЗП лаборанта, що перевіряє якість сировини					
	Інша ЗП					
	Відрахування на соціальні заходи ПФ, соц. страх. Соц. страх. на безроб., нещ. вип.					
	Опалення/електроенергія					
	Автотранспорт					
	Використано МШП					
4	Всього виробничих затрат	Р.4/р.5	Р.2+р.3			
5	Кількість, кг					
6	Собівартість 1 кг без загальновиробничих витрат	Р.4-р.3				
7	Всього затрат без загальновиробничих витрат	Р.7/р.5	Р.4-р.3			

Фрагменти Звіту про фінансові результати

за період:

№	Статті	Код рядка	1 міс. кварт.	2 міс. кварт.	3 міс. кварт.	За квартал, тис. грн.
1	Чиста виручка від реалізації					
	У тому числі:					
	<i>продукції</i>					
	<i>товарів</i>					
	<i>робіт</i>					
	<i>послуг</i>					
2	Собівартість реалізації всього					
	У тому числі:					
	<i>продукції</i>					
	<i>товарів</i>					
	<i>робіт</i>					
	<i>послуг</i>					
3	Валовий прибуток (збиток) всього					
	У тому числі:					
	<i>продукції</i>					
	<i>товарів</i>					
	<i>робіт</i>					
	<i>послуг</i>					
4	Інші операційні доходи					
5	Адміністративні витрати					
6	Витрати на збут					
7	Операційні витрати					
8	Прибуток (збиток)					

Підприємство XXX

Фактичні показники рентабельності різних видів готової продукції за період

№	Види готової продукції	Залишок готової продукції на початок періоду (грн.)	Вироблено готової продукції протягом періоду (грн.)	Залишок готової продукції на кінець періоду (грн.)	Собі вартість реалізованої готової продукції (зр.3 + зр.4 - зр.5) (грн.)	Чиста виручка від реалізації (Звіт про фінансові результати) (грн.)	Валовий прибуток (збиток) (зр.7 - зр. 6) (грн.)	Рентабельність (%) (зр.8 / зр.6 * 100%)
1	y1							
2	y2							
3	y3							
4	...							
5								
6								
7								
8								
9								
10								
ВСЬОГО								

Звіт про фінансові результати за системою калькулювання змінних витрат

[illegible]

Розрахунок точки беззбитковості

$$\text{Точка беззбитковості в одиницях продукції} = \frac{\text{Постійні витрати (відповідно до структури продаж)}}{\text{Середньозважений маржинальний дохід}}$$

$$\text{Запас міцності} = \text{Об'єм реалізації} - \text{Точка беззбитковості}$$

$$\text{Точка беззбитковості в одиницях продукції} = \frac{\quad}{\quad} = \quad \quad \quad \text{Запас міцності} = \quad - \quad = \quad$$

$$\text{Точка беззбитковості в одиницях продукції } U_1 = \frac{\quad}{\quad} = \quad \quad \quad \text{Запас міцності} = \quad - \quad = \quad$$

$$\text{Точка беззбитковості в одиницях продукції } U_2 = \frac{\quad}{\quad} = \quad \quad \quad \text{Запас міцності} = \quad - \quad = \quad$$

$$\text{Точка беззбитковості в одиницях продукції } U_3 = \frac{\quad}{\quad} = \quad \quad \quad \text{Запас міцності} = \quad - \quad = \quad$$

$$\text{Точка беззбитковості в одиницях продукції ...} = \frac{\quad}{\quad} = \quad \quad \quad \text{Запас міцності} = \quad - \quad = \quad$$

$$\text{Точка беззбитковості в одиницях продукції ...} = \frac{\quad}{\quad} = \quad \quad \quad \text{Запас міцності} = \quad - \quad = \quad$$

$$\text{Точка беззбитковості в одиницях продукції ...} = \frac{\quad}{\quad} = \quad \quad \quad \text{Запас міцності} = \quad - \quad = \quad$$

$$\text{Точка беззбитковості в одиницях продукції ...} = \frac{\quad}{\quad} = \quad \quad \quad \text{Запас міцності} = \quad - \quad = \quad$$

$$\text{Точка беззбитковості в одиницях продукції ...} = \frac{\quad}{\quad} = \quad \quad \quad \text{Запас міцності} = \quad - \quad = \quad$$

$$\text{Точка беззбитковості в одиницях продукції ...} = \frac{\quad}{\quad} = \quad \quad \quad \text{Запас міцності} = \quad - \quad = \quad$$

$$\text{Точка беззбитковості в одиницях продукції (інші види продукції)} = \frac{\quad}{\quad} = \quad \quad \quad \text{Запас міцності} = \quad - \quad = \quad$$

Підприємство XXX

Бюджет реалізації на ____ квартал 20__ року

№ з/п	Види продукції	Од. вим.	квартал 20__ року		
			Обсяг реалізації, кг	Ціна за 1 кг, грн.	Дохід від реалізації (без ПДВ), грн.
1	y1	кг	20100,0	24,2	486420,0
2	y2	кг	72200,0	17,5	1263500,0
3	y3	кг	8000,0	19,0	152000,0
4	...	кг	20000,0	26,0	520000,0
5		кг	10000,0	24,0	240000,0
6		кг	20000,0	12,0	240000,0
7		кг	10000,0	9,6	96000,0
8		кг	12000,0	10,4	124800,0
9		кг	12000,0	11,0	132000,0
10		кг	35100,0	12,8	449280,0
ВСЬОГО		X	219400,0	-	3704000,0

Підприємство XXX

Графік очікуваних грошових надходжень на ____ квартал 20__ року

№ з/п	Види продукції	Дебіторська заборгованість на початок кварталу	Буде погашено дебіторської заборгованості в кварталі	Реалізовано в ____ кварталі	Буде сплачено в ____ кварталі	Дебіторська заборгованість на ____ 20__ р. (p.3+p.6)-(p.4+p.7)
1	2	3	4	5	6	7
1	y1	87920	50800	486420	461700	61840
2	y2	151800	100000	1263500	1199850	115450
3	y3	74242	68200	152000	144000	14042
4	...	54810	40380	520000	494000	40430
5		48620	42400	240000	228000	18220
6		64212	48400	240000	210300	45512
7		80424	60500	96000	82400	33524
8		31100	20540	124800	112000	23360
9		5480	2000	132000	110500	24980
10		29492	6380	449280	438950	33442
ВСЬОГО		628100	439600	3704000	3481700	410800

Підприємство XXX

Бюджет виробництва на квартал 20 року

№ з/п	Вид продукції	Бюджетний обсяг реалізації, кг	Необхідні залишки готової продукції на кінець періоду, кг	Всього потреба в готовій продукції, кг (р.3+р.4)	Запас готової продукції на початок періоду, кг	Необхідний обсяг виробництва, кг (р.5-р.6)
1	2	3	4	5	6	7
1	y1	20100	1200	21300	1010	20290
2	y2	72200	2450	74650	2400	72250
3	y3	8000	420	8420	500	7920
4	...	20000	1380	21380	1210	20170
5		10000	590	10590	460	10130
6		20000	900	20900	1200	19700
7		10000	680	10680	610	10070
8		12000	720	12720	580	12140
9		12000	800	12800	750	12050
10		35100	1810	36910	1420	35490
ВСЬОГО		219400	10950	230350	10140	220210

Підприємство XXX

Бюджет придбання прямих матеріалів на квартал 20 року

№ з/п	Вид продукції	Обсяг виробництва, кг	Прямі витрати на одиницю продукції, кг	Потреба в сировині для забезпечення необхідного обсягу виробництва, кг (р.1хр.2)	Необхідний запас сировини на кінець періоду, кг	Загальна потреба в сировині, кг (р.3+р.4)	Залишки сировини на початок періоду 20 р., кг	Обсяг закупки сировини, кг (р.5-р.6)
A	B	1	2	3	4	5	6	7
1	y1	20290	1,6	32464	3840	36304	7140	29164
2	y2	72250	0,91	65748	7820	73568	14730	58838
3	y3	7920	1,24	9821	178	9999	320	9679
4	...	20170	1,62	32675	3584	36259	6450	29809
5		10130	1,64	16613	2920	19533	4040	15493
6		19700	0,9	17730	2040	19770	3260	16510
7		10070	0,88	8862	105	8967	300	8667
8		12140	0,67	8134	120	8254	200	8054
9		12050	0,8	9640	200	9840	320	9520
10		35490	0,82	29102	6793	35895	8040	27855
ВСЬОГО		220210	-	230789	27600	258389	44800	213589

Необхідний залишок сировини на кінець періоду визначається, виходячи з потреби підприємства в забезпеченні безперервного виробництва.

Підприємство XXX

Графік очікуваних грошових платежів за матеріали на __ квартал 20__ року

№ з/п	Види продукції	Кредиторська заборгованість за матеріали на початок __ кварталу	Буде погашено кредиторської заборгованості в __ кварталі	Закуплено в __ кварталі	Буде сплачено в __ кварталі	Кредиторська заборгованість на __ 20__ р. (р.3+р.6)– (р.4+р.7)
1	2	3	4	5	6	7
1	y1					
2	y2					
3	y3					
...						
10						
ВСЬОГО						

**Бюджет адміністративних витрат та витрат на збут
за квартал 20__ року**

№ з/п	Статті витрат	Запланована сума витрат на __ квартал 20__ року
1	2	3
<i>Адміністративні витрати, всього</i>		
1	Послуги зв'язку	
2	МШП	
3	Оплата праці адмінперсоналу	
4	Відрахування на соціальні заходи	
5	Розрахунково-касове обслуговування	
6	Відрядження працівників	
7	Матеріали	
8	Інші послуги	
9	Амортизація	
10	Інші	
<i>Витрати на збут, всього</i>		
1	Реклама	
2	Матеріали	
3	Оплата праці	
4	Відрахування на соціальні заходи	
5	Амортизація	
6	Паливо	
7	Тара і упаковка	
8	МШП	
9	Запчастини	
10	Відрядження працівників відділу збуту	
11	Інші	

Підприємство XXX

Бюджет грошових коштів на _ квартал 20_ року

№ з/п	Показник	Сума, грн.
Визначити надлишок (нестачу) грошових коштів		
1	Залишок грошових коштів на початок періоду	
2	Надходження грошових коштів у вигляді виручки	
3	ВСЬОГО грошових коштів (р.1 + р.2)	
4	Виплати в грошових коштах (сума рядків 1–13 за мінусом рядка 4 "Кредиторська заборгованість")	
	1 на виплату прямої заробітної плати	
	2 відрахування на соціальне страхування	
	3 оплата постачальникам основної сировини	
	4 кредиторська заборгованість на початок періоду	
	5 запланований обсяг закупок	
	6 заплановано оплатити рахунки постачальникам	
	7 заплановано погасити кредиторську заборгованість	
	8 грошові виплати на загальновиробничі витрати	
	9 грошові виплати на адміністративні витрати (без амортизації)	
	10 грошові виплати на витрати на збут (без амортизації)	
	11 погашення кредитів банку	
	12 придбання обладнання для обробки виробів	
	13 інші грошові виплати (ПДВ, под. на приб., дивіденди, купівля обладнання)	
5	Надлишок (нестача) грошових коштів (р.3 – р.4)	

Бюджетний Звіт про фінансові результати

Підприємство

за 20 року

Стаття	Код рядка	За 20 року
Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)		
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)		
Валовий прибуток		
збиток		
Інші операційні доходи		
Адміністративні витрати		
Витрати на збут		
Інші операційні витрати		
Фінансові результати від операційної діяльності:		
Прибуток		
Збиток		
Дохід від участі в капіталі		
Інші фінансові доходи		
Інші доходи		
Фінансові витрати		
Втрати від участі в капіталі		
Інші витрати		
Фінансовий результат до оподаткування		
Прибуток		
Збиток		
Витрати (дохід) з податку на прибуток		
Прибуток (збиток) від припиненої діяльності після оподаткування		
Чистий фінансовий результат		
Прибуток		
Збиток		

Організаційно-правова форма господарювання _____

Територія _____

Галузь _____

Вид економічної діяльності _____

Одиниця виміру: тис. грн.

Бюджетний Баланс

на 20 року тис. грн.

Актив	Код рядка	На початок звітнього періоду	На кінець звітнього періоду
1	2	3	4
I. Необоротні активи			
Нематеріальні активи:			
залишкова вартість			
первісна вартість			
накопичена амортизація			
Незавершені капітальні інвестиції			
Основні засоби:			
залишкова вартість			
первісна вартість			
знос			
Довгострокові фінансові інвестиції:			
інші фінансові інвестиції			
Довгострокова дебіторська заборгованість			
Відстрочені податкові активи			
Інші необоротні активи			
Усього за розділом I			
II. Оборотні активи			
Запаси:			

виробничі запаси			
поточні біологічні активи			
незавершене виробництво			
готова продукція			
товари			
Дебіторська заборгованість за продукцію			
товари, роботи, послуги:			
чиста реалізаційна вартість			
первісна вартість			
резерв сумнівних боргів			
Дебіторська заборгованість за розрахунками:			
за виданими авансами			
з бюджетом			
з нарахованих доходів			
із внутрішніх розрахунків			
Інша поточна дебіторська заборгованість			
Поточні фінансові інвестиції			
Гроші та їх еквіваленти:			
в національній валюті			
в іноземній валюті			
Витрати майбутніх періодів			
Інші оборотні активи			
Усього за розділом II			
III. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття			
Баланс			

Пасив	Код рядка	На початок звітного періоду	На кінець звітного періоду
1	2	3	4
I. Власний капітал			
Зареєстрований капітал			

Капітал у дооцінках			
Додатковий капітал			
Резервний капітал			
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)			
Неоплачений капітал			
Вилучений капітал			
Усього за розділом I			
II. Довгострокові зобов'язання і забезпечення			
Відстрочені податкові зобов'язання			
Довгострокові кредити банків			
Інші довгострокові зобов'язання			
Довгострокові забезпечення			
Цільове фінансування			
Усього за розділом II			
III. Поточні зобов'язання і забезпечення			
Короткострокові кредити банків			
Поточна кредиторська заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями:			
за товари, роботи, послуги			
з одержаних авансів			
з бюджетом			
зі страхування			
з оплати праці			
із внутрішніх розрахунків			
Інші поточні зобов'язання			
Усього за розділом III			
IV. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття			
Баланс			

Тести до теми

Методи обліку витрат і калькулювання собівартості продукції (робіт, послуг) за повними витратами

Ключові терміни і поняття: витрати, системи виробничого обліку, методи обліку витрат, позамовний метод обліку витрат, попроцесний метод обліку витрат, попередільний метод обліку, однопередільний метод обліку, собівартість, калькулювання собівартості продукції, метод калькулювання, спосіб калькулювання, система обліку повних витрат, зведений облік витрат, база розподілу витрат, допоміжне виробництво.

Контрольні запитання:

1. Дайте визначення поняття «собівартість».
2. Дайте визначення поняття «калькуляція».
3. Поясніть сутність методу калькулювання собівартості продукції.
4. Назвіть методи обліку витрат.
5. Назвіть види собівартості.
6. У чому полягає сутність позамовного та попроцесного методів обліку витрат і яка сфера їх застосування?
7. Чим відрізняється виробнича собівартість виготовленої продукції від виробничої собівартості реалізованої продукції?
8. З якою метою здійснюють зведений облік витрат?
9. Які методи визначення повних витрат застосовуються у закордонній практиці?

Дискусійні питання:

1. Основні проблеми калькулювання.
2. Можливість практичного застосування у вітчизняній практиці зарубіжних методів обліку повних витрат.

Тести до теми:

1. Аналогом стандарт-косту є:
 - 1) позамовний метод;
 - 2) нормативний метод;
 - 3) таргет-костинг;
 - 4) попередільний метод;
 - 5) директ-костинг.

2. Метод обліку витрат при якому до собівартості продукції включаються змінні і постійні витрати називається:
 - 1) стандарт-кост;
 - 2) нормативний;
 - 3) позамовний;
 - 4) таргет-кост;
 - 5) директ-кост.

3. Об'єктами калькуляції не можуть бути:
 - 1) роботи;
 - 2) послуги;
 - 3) продукція;
 - 4) напівфабрикати;
 - 5) виробники.

- 1) Метод калькулювання залежить від:
 - 1) методу обліку витрат;
 - 2) одиниці калькулювання;
 - 3) типу організації і технології виробництва;
 - 4) способу калькулювання;
 - 5) керівника підприємства.

5. Загальноприйнятими методами обліку повних витрат є:
 - 1) позамовний, попроцесний, нормативний;
 - 2) позамовний, нормативний;
 - 3) фактичний, плановий;
 - 4) методи обліку змінних і повних витрат;
 - 5) усі відповіді вірні.

6. У підприємства «Тигрес» є наступні дані про виробництво продукції: прямі матеріальні витрати – 24000 грн, прямі витрати на оплату праці – 27500 грн, прямі амортизаційні витрати – 5400 грн, змінні загальновиробничі витрати – 18500 грн, постійні загальновиробничі витрати – 6850 грн, постійні адміністративні витрати – 4600 грн, змінні витрати на збут – 6310 грн. Протягом року виготовлено 13500 од. продукції, а реалізовано – 9280 од. продукції.

Якою буде собівартість одиниці виготовленої продукції при методі обліку “стандарт-кост”, грн.:

- 1) 6,09;
- 2) 4,22;
- 3) 5,59;
- 4) 6,43;
- 5) 6,9

7. Облік прямих матеріальних витрат ведуть за:

- 1) суб'єктами калькулювання;
- 2) об'єктами калькулювання;
- 3) видами діяльності;
- 4) рахунками обліку;
- 5) керівниками структурних підрозділів.

8. Види калькуляції:

- 1) провізорна, звітна, планова;
- 2) провізорна, нормативна, планова;
- 3) калькуляція центру відповідальності, звітна, нормативна, планова, провізорна;
- 4) калькуляція центру відповідальності, звітна, провізорна;
- 5) операційна і неопераційна.

9. Калькулювання собівартості продукції – це:

- 1) розрахунок собівартості одиниці продукції;
- 2) процес розрахунку витрат на одиницю продукції за визначеними статтями;
- 3) процес розрахунку витрат на весь обсяг продукції за визначеними статтями;
- 4) процес розрахунку маржинальних витрат на одиницю продукції;

5) немає правильної відповіді.

10. Різновидами попередільного методу обліку витрат є методи:

- 1) напівфабрикатний і безнапівфабрикатний;
- 2) змінних і постійних витрат;
- 3) нормативний і ненормативний;
- 4) прямий і непрямий;
- 5) немає правильної відповіді.

11. За якого з перелічених методів собівартість є сумою прямих матеріальних витрат, витрат на обробку та амортизацію:

- 1) директ- кост;
- 2) таргет- костинг;
- 3) метод обліку тариф- година-машина;
- 4) стандарт-кост;
- 5) система Канбан.

12. Об'єктом обліку витрат при позамовному методі обліку витрат і калькулювання є:

- 1) виробниче замовлення;
- 2) процес виробництва;
- 3) продукція спільного виробництва;
- 4) вид продукції (робіт, послуг) ;
- 5) немає правильної відповіді.

13. При якому методі обліку витрат прямі витрати обліковують окремо за кожним виробничим замовленням, а непрямі – обліковують за місцями їх виникнення і розподіляють при визначенні собівартості:

- 1) позамовний;
- 2) за центрами відповідальності;
- 3) попроцесний;
- 4) нормативний;
- 5) попередільний.

14. У підприємства «Тигрес» є наступні дані про виробництво продукції: прямі матеріальні витрати – 24000 грн, прямі витрати на оплату праці – 27500 грн, прямі амортизаційні витрати – 5400 грн, змінні загальновиробничі витрати – 18500 грн, постійні

загальновиробничі витрати – 6850 грн, постійні адміністративні витрати – 4600 грн, змінні витрати на збут – 6310 грн. Протягом року виготовлено 13500 од. продукції, а реалізовано – 9280 од. продукції. Ціна реалізації продукції – 12,35 грн. за одиницю.

Прибуток підприємства за методом обліку “стандарт-кост” становить, грн.:

- 1) 58092,80;
- 2) 53492,80;
- 3) 47182,80;
- 4) 56422,80;
- 5) 44972,80

15. Вид продукції (робіт, послуг), етап виробництва, замовлення, вид робіт, щодо яких ведуть окремий облік витрат це:

- 1) об’єкт обліку витрат
- 2) об’єкт калькуляції
- 3) калькуляційна одиниця
- 4) одиниця обліку витрат
- 5) усі відповіді вірні.

16. Система управління запасами при якій використовують картки для передачі, виробництва і постачання запасів—це:

- 1) система ”точно в строк”;
- 2) система Канбан;
- 3) система “таргет-кост”;
- 4) система “стандарт-кост”;
- 5) бенчмаркінг.

17. Є такі дані про діяльність підприємства “Спектр”:

Матеріальні витрати – 5 000 грн.

Заробітна плата –7 000 грн.

Відрахування із заробітної плати –1000 грн.

Амортизація –4 000 грн.

Загальновиробничі витрати: змінні – 3 000 грн, постійні – 1 000 грн.

Адміністративні витрати: змінні – 500 грн, постійні – 200 грн.

Витрати на збут: змінні – 400 грн.

Дохід від реалізації продукції –35 000 грн.

Залишок готової продукції: на початок –100 грн, на кінець – 50 грн.

Прибуток підприємства за методом “стандарт-кост” становить, грн.:

- 1) 13 950;
- 2) 13 500;
- 3) 12 850;
- 4) 14 050;
- 5) 11 200.

18. Розрахунок собівартості продукції на основі попередньо визначеної ціни її реалізації, передбачає метод обліку витрат:

- 1) директ-кост;
- 2) стандарт-кост;
- 3) за центрами відповідальності;
- 4) таргет-кост;
- 5) нормативний метод.

19. Очікувана ціна виробу 100 грн, запланований виробничий маржинальний дохід на од. 15 грн за од. Собівартість виробу при методі «таргет-костинг» становить, грн.:

- 1) 70;
- 2) 80;
- 3) 85;
- 4) 90;
- 5) 100.

20. При розподілі виробничих накладних витрат:

- 1) дебетується рахунок 92 «Адміністративні витрати»;
- 2) кредитується рахунок 91 «Загальновиробничі витрати»;
- 3) кредитується рахунок 90 «Собівартість реалізації»;
- 4) дебетується рахунок 91 «Загальновиробничі витрати»;
- 5) кредитується рахунок 23 «Виробництво».

21. Калькуляційні одиниці бувають:

- 1) вартісні, натуральні;
- 2) натуральні, умовно-натуральні;
- 3) вартісні, умовно-вартісні;

- 4) лише вартісні;
- 5) немає правильної відповіді.

22. Об'єктом калькулювання на виробничому підприємстві є:

- 1) продукція (р., п.) допоміжного виробництва;
- 2) незавершене виробництво;
- 3) продукція (р., п.) основного виробництва;
- 4) напівфабрикати власного виробництва;
- 5) правильні відповіді 1, 3, 5.

23. При позамовному методі обліку витрат основним обліковим документом для визначення собівартості замовлення є:

- 1) виробничий звіт;
- 2) калькуляція замовлення;
- 3) звіт про матеріальні витрати на виконання замовлення;
- 4) звіт про прибутки і збитки;
- 5) договір на виконання замовлення.

24. Ціна реалізації виробу – 6 грн, прибуток планується в розмірі 10 % від ціни. Якою буде собівартість виробу при застосуванні методу обліку таргет-костинг, грн:

- 1) 6;
- 2) 5,6;
- 3) 5,4;
- 4) 6,6;
- 5) 5.

25. Суть напівфабрикатного варіанта попередільного методу обліку витрат полягає у:

- 1) нормуванні собівартості напівфабрикатів та готової продукції;
- 2) визначенні фактичної собівартості готової продукції без калькулювання собівартості напівфабрикатів;
- 3) аналізі відхилень фактичної собівартості напівфабрикатів від їх планової собівартості;
- 4) визначенні фактичної собівартості напівфабрикату, який в подальшому може реалізуватись;
- 5) немає правильної відповіді.

26. Собівартість, яка складається до початку звітного періоду—це:

- 1) собівартість центру відповідальності;
- 2) планова собівартість;
- 3) очікувана собівартість;
- 4) фактична собівартість;
- 5) виробнича собівартість.

27. Який з перелічених методів обліку витрат є методом контролю якості продукції:

- 1) позамовний метод;
- 2) таргет-костинг;
- 3) система Канбан;
- 4) метод ABC;
- 5) директ-костинг.

28. Метод обліку витрат за кожним виробничим замовленням називається:

- 1) попередільний;
- 2) попроцесний;
- 3) позамовний;
- 4) поетапний;
- 5) усі відповіді правильні.

29. Скільки рахунків незавершеного виробництва буде вестися при виконанні 5 замовлень:

- 1) 1;
- 2) 5;
- 3) не буде жодного;
- 4) 10;
- 5) немає правильної відповіді.

30. Калькулювання за процесами—це:

- 1) розрахунок собівартості на основі групування витрат за кожним виробничим процесом;
- 2) розрахунок собівартості за змінними витратами на процес виробництва;

- 3) розрахунок собівартості за постійними витратами на процес виробництва;
- 4) розрахунок собівартості за звітний період;
- 5) усі відповіді правильні.

Облік і калькулювання за нормативними витратами

Ключові терміни і поняття: відхилення, норма, норматив, нормативні витрати, метод обліку нормативних витрат, нормативна калькуляція, стандарт-кост, маржинальний дохід.

Контрольні запитання:

1. У чому суть нормативного методу обліку витрат і калькулювання собівартості продукції.
2. Завдання системи нормативного обліку витрат.
3. Характеристика нормативних витрат.

Дискусійні питання:

1. Переваги та недоліки нормативного методу обліку витрат.
2. Практика застосування нормативного методу обліку витрат в Україні

Тести до теми 6:

1. Нормативна калькуляція складається:
 - 1) на початок кожного місяця;
 - 2) на початок року;
 - 3) на кінець року;
 - 4) кожного кварталу;
 - 5) за необхідності.
2. Нормативний метод обліку витрат передбачає:

- 1) нормування витрат матеріалів і робочої сили на виробництво продукції;
- 2) нормування змінних витрат;
- 3) попереднє складання нормативних калькуляцій на підставі технічно обґрунтованих норм витрат з основними статтями в натуральному та грошовому вираженні;
- 4) нормування постійних витрат;
- 5) усі відповіді вірні.

3. Який з методів не є методом виявлення відхилень:

- 1) метод сигнального документування
- 2) метод прямого розподілу витрат
- 3) метод партійного розкрою
- 4) інвентарний метод
- 5) усі відповіді правильні.

4. Очікувані або бюджетні витрати матеріалів, праці та виробничі накладні витрати, необхідні для виробництва одиниці продукції, – це:

- 1) виробничі витрати;
- 2) нормативні витрати;
- 3) накладні витрати;
- 4) змінні витрати;
- 5) прямі витрати.

5. До типів нормативів відносять:

- 1) планові;
- 2) ідеальні;
- 3) прямі;
- 4) змінні;
- 5) комбіновані.

6. Система, за якою до собівартості включають прямі фактичні і непрямі витрати, – це:

- 1) система нормативного калькулювання;
- 2) система фактичного калькулювання;
- 3) система нормального калькулювання;
- 4) система змінного калькулювання;
- 5) система комбінованого калькулювання.

7. Відхилення поділяються на:

- 1) сприятливі і несприятливі;
- 2) позитивні і негативні;
- 3) змінні і постійні;
- 4) значні і незначні;
- 5) усі відповіді правильні.

8. Основною метою обліку нормативних витрат є:

- 1) визначення точки беззбитковості;
- 2) точніший розподіл фактичних витрат;
- 3) контроль витрат і управління ними;
- 4) визначення нормативної собівартості готової продукції;
- 5) забезпечення повного використання виробничих факторів та економного ведення господарства.

9. Собівартість, яка складається з норм витрат і нормативного обсягу називається:

- 1) індивідуальна;
- 2) провізорна;
- 3) планова;
- 4) нормативна;
- 5) кошторисна.

10. Нормативи розробляються на основі:

- 1) доходів;
- 2) витрат;
- 3) фінансових результатів;
- 4) даних інженерних досліджень з врахуванням технологічних особливостей галузі;
- 5) усі відповіді правильні.

11. Нормативні загальновиробничі витрати поділяються на:

- 1) змінні і постійні;
- 2) прямі і непрямі;
- 3) основні і накладні;
- 4) релевантні і нерелевантні;
- 5) усі відповіді правильні.

12. Відповідно до нормативної калькуляції для виробництва одиниці продукції необхідно 8 л основних матеріалів вартістю 18 грн за л. Фактичні матеріальні витрати становлять 7800 л загальною вартістю 125970 грн. Протягом звітного періоду було виготовлено 900 одиниць продукції. Відхилення фактичних витрат на матеріали від нормативних за рахунок ціни на матеріали становить, грн.:

- 1) (3630);
- 2) (14430);
- 3) (10800);
- 4) 10800;
- 5) 14430.

13. Система, за якою до собівартості включають нормативні прямі і бюджетні непрямі витрати, – це:

- 1) система нормативного калькулювання;
- 2) система фактичного калькулювання;
- 3) система нормального калькулювання;
- 4) система змінного калькулювання;
- 5) система комбінованого калькулювання.

14. Якою буде фактична собівартість продукції, якщо нормативна собівартість – 1150 грн, відхилення від норм – 300 грн, зміна норми – 14 грн.:

- 1) 1464 грн;
- 2) 1450 грн;
- 3) 1150 грн;
- 4) 1164 грн;
- 5) 414 грн.

15. Відхилення матеріальних витрат за рахунок зміни ціни розраховується як:

- 1) $(\text{фактична ціна} - \text{нормативна ціна}) * \text{фактичну кількість матеріалів};$
- 2) $(\text{фактична ціна} - \text{нормативна ціна}) / \text{нормативну кількість матеріалів};$
- 3) $(\text{фактична ціна} - \text{нормативна ціна}) * \text{нормативну кількість матеріалів};$

4) $(\text{фактична ціна} - \text{нормативна ціна}) / \text{фактичну кількість матеріалів};$

5) фактичні витрати – нормативні витрати.

16. На виробництво одиниці продукції згідно з нормою потрібно 8 кг матеріалу вартістю 5,5 грн за 1 кг. Фактично було виготовлено 2000 од. продукції. Фактично було використано 12 200 кг матеріалів загальною вартістю 134 800 грн. Відхилення матеріальних витрат за рахунок використання становить, грн.:

1) (20900);

2) 18400;

3) 20900;

4) (22000);

5) (18400).

17. Відхилення витрат на оплату праці за рахунок зміни ставки розраховується як:

1) $(\text{фактична ставка} - \text{нормативна ставка}) * \text{фактичний час роботи};$

2) $(\text{фактична ставка} - \text{нормативна ставка}) / \text{фактичний час роботи};$

3) $(\text{фактична ставка} - \text{нормативна ставка}) * \text{нормативний час роботи};$

4) $(\text{фактична ставка} - \text{нормативна ставка}) / \text{нормативний час роботи};$

5) фактичні витрати – нормативні витрати.

18. Відповідно до нормативної калькуляції для виробництва одиниці продукції необхідно 8 л основних матеріалів вартістю 18 грн за л. Фактичні матеріальні витрати становлять 7800 л загальною вартістю 125970 грн. Протягом звітного періоду було виготовлено 900 одиниць продукції. Загальне відхилення матеріальних витрат становить, грн.:

1) (3630);

2) (14430);

3) (10800);

4) 10800;

5) 14430.

19. Фактична собівартість становить:

- 1) нормативна собівартість $\pm$ відхилення від норм $\pm$ зміна норм;
- 2) нормативна собівартість + відхилення від норм + зміна норм;
- 3) нормативна собівартість - відхилення від норм - зміна норм;
- 4) нормативна собівартість $\pm$ зміна норм;
- 5) нормативна собівартість $\pm$ відхилення від норм.

20. Відхилення матеріальних витрат за рахунок використання матеріалів визначається як:

- 1) (фактична кількість матеріалів – нормативна кількість матеріалів)* фактичну ціну одиниці матеріалів;
- 2) (фактична кількість матеріалів – нормативна кількість матеріалів)/ нормативну ціну одиниці матеріалів;
- 3) (фактична кількість матеріалів – нормативна кількість матеріалів)* нормативну ціну одиниці матеріалів;
- 4) (фактична кількість матеріалів – нормативна кількість матеріалів)/ фактичну ціну одиниці матеріалів;
- 5) фактичні витрати – нормативні витрати.

21. Нормативний облік передбачає визначення:

- 1) фактичних витрат і відхилень від норм;
- 2) фактичних і нормативних витрат та відхилень від норм;
- 3) нормативних витрат і відхилень від норм;
- 4) відхилень від норм;
- 5) усі відповіді правильні.

22. Відхилення витрат на оплату праці за рахунок продуктивності праці визначається як:

- 1) (фактичний час роботи – нормативний час роботи)* фактичну ставку заробітної плати;
- 2) (фактичний час роботи – нормативний час роботи) /фактичну ставку заробітної плати;
- 3) (фактичний час роботи – нормативний час роботи)* нормативну ставку заробітної плати;
- 4) (фактичний час роботи – нормативний час роботи) / нормативну ставку заробітної плати;

5) фактичні витрати – нормативні витрати.

23. Методом виявлення відхилень від норм є:

- 1) метод вищої–нижчої точки;
- 2) інвентарний метод;
- 3) графічний метод;
- 4) метод змінних витрат;
- 5) послідовний метод.

24. Позитивні (сприятливі) відхилення – це:

- 1) заміна матеріалів;
- 2) перевитрати внаслідок вимушених зупинок обладнання;
- 3) відповіді 1 і 2;
- 4) економія матеріальних цінностей;
- 5) впровадження безвідходних технологій без погіршення якості продукції.

25. Ідеальні (базисні) нормативи – це:

- 1) нормативи на довгостроковий період часу;
- 2) нормативи витрат на поточний період за реальних умов діяльності;
- 3) нормативи витрат за ідеальних умов діяльності;
- 4) нормативи на короткостроковий період часу;
- 5) усі відповіді правильні.

26. Відповідно до нормативної калькуляції для виробництва одиниці продукції необхідно 8 л основних матеріалів вартістю 18 грн за л. Фактичні матеріальні витрати становлять 7800 л загальною вартістю 125970 грн. Протягом звітного періоду було виготовлено 900 одиниць продукції. Відхилення фактичних витрат на матеріали від нормативних за рахунок використання матеріалів становить, грн.

- 1) (3630);
- 2) (14430);
- 3) (10800);
- 4) 10800;
- 5) 14430.

27. Особливість нормативного методу обліку витрат:

- 1) використання спеціальних рахунків для відображення наявних відхилень;
- 2) відсутність документування відхилень;
- 3) попередній розрахунок очікуваних затрат на виробництво і реалізацію;
- 4) наявність норм споживання ресурсів і облікових цін на ці ресурси в процесі діяльності підприємства;
- 5) немає правильної відповіді.

28. На якому рахунку відображають лише нормативні витрати:

- 1) Дт «Виробництво»;
- 2) Кт «Виробництво»;
- 3) Дт «Готова продукція»;
- 4) Дт «Собівартість продукції»;
- 5) Дт «Витрати на збут».

29. Негативні (не сприятливі) відхилення – це:

- 1) заміна матеріалів;
- 2) перевитрати внаслідок вимушених зупинок обладнання;
- 3) відповіді 1 і 2;
- 4) економія матеріальних цінностей;
- 5) впровадження безвідходних технологій без погіршення якості продукції.

30. Загальне відхилення витрат на оплату праці розраховується як:

- 1) $(\text{фактична ставка} - \text{нормативна ставка}) * \text{фактичний час роботи};$
- 2) $(\text{фактична ставка} - \text{нормативна ставка}) / \text{фактичний час роботи};$
- 3) $(\text{фактична ставка} - \text{нормативна ставка}) * \text{нормативний час роботи};$
- 4) $(\text{фактична ставка} - \text{нормативна ставка}) / \text{нормативний час роботи};$
- 5) фактичні витрати – нормативні витрати.

Аналіз взаємозв'язку витрат, обсягу діяльності та прибутку

Ключові терміни і поняття: аналіз «витрати–обсяг–прибуток», точка беззбитковості, критична точка, запас міцності, комбінація продажу, маржинальний дохід (прибуток), середньозважений маржинальний дохід, коефіцієнт маржинального доходу.

Контрольні запитання:

1. Вкажіть послідовність розрахунку маржинального доходу (прибутку).
2. Які основні умови при аналізі взаємозв'язку «витрати–обсяг–прибуток»?
3. Яка послідовність побудови графіку беззбитковості?

Дискусійні питання:

1. У чому полягає необхідність проведення аналізу точки беззбитковості (критичної точки) у натуральних та вартісних показниках?
2. У чому необхідність розрахунку запасу міцності?

Тести до теми 7:

1. Маржинальний дохід – це:
 - 1) сума змінних витрат та прибутку;
 - 2) сума постійних витрат та прибутку;
 - 3) різниця змінних витрат та доходу;
 - 4) різниця постійних витрат та прибутку;
 - 5) різниця змінних і постійних витрат.
2. При аналізі беззбитковості використовується класифікація витрат на:

- 1) прямі і непрямі;
- 2) змінні і постійні;
- 3) основні і накладні;
- 4) релевантні і нерелевантні;
- 5) виробничі і невиробничі.

3. Коефіцієнт маржинального доходу – це:

- 1) відношення маржинального доходу до суми постійних витрат;
- 2) відношення маржинального доходу до суми змінних витрат;
- 3) відношення маржинального доходу до суми усіх витрат;
- 4) відношення маржинального доходу до виручки від реалізації продукції;
- 5) відношення маржинального доходу до ціни одиниці продукції.

4. У точці беззбитковості:

- 1) прибуток дорівнює нулю
- 2) виручка від реалізації дорівнює загальній сумі витрат
- 3) виручка від реалізації дорівнює сумі змінних витрат
- 4) маржинальний прибуток дорівнює постійним витратам
- 5) правильні відповіді 1, 2, 4.

5. Точка беззбитковості в натуральних одиницях визначається як:

- 1) добуток постійних витрат на коефіцієнт маржинального прибутку;
- 2) відношення постійних витрат до коефіцієнта маржинального прибутку;
- 3) відношення постійних витрат до маржинального прибутку на одиницю продукції;
- 4) добуток постійних витрат і маржинального прибутку на одиницю продукції;
- 5) відношення постійних і змінних витрат.

6. Запас фінансової міцності – це різниця між:

- 1) виручкою від реалізації та змінними витратами;
- 2) виручкою від реалізації продукції і точкою беззбитковості у вартісному вираженні;

3) виручкою від реалізації та сумою змінних і постійних витрат;

4) фактичним і критичним обсягом реалізації у натуральному вираженні;

5) правильні відповіді 2, 4.

7. Точка беззбитковості в грошових одиницях визначається як:

1) добуток постійних витрат на коефіцієнт маржинального прибутку;

2) відношення постійних витрат до коефіцієнта маржинального прибутку;

3) відношення постійних витрат до маржинального прибутку на одиницю продукції;

4) добуток постійних витрат і маржинального прибутку на одиницю продукції;

5) відношення постійних і змінних витрат.

8. У точці беззбитковості маржинальний прибуток дорівнює:

1) постійним витратам;

2) нулю;

3) змінним витратам;

4) собівартості;

5) доходу від реалізації.

9. Підприємство реалізує продукцію за ціною 100 грн за одиницю. Змінні витрати на одиницю – 60 грн, постійні витрати – 30 000 грн. Прибуток, при реалізації 1 000 од. становить, грн.:

1) 5 000;

2) 10 000;

3) 40 000;

4) 70 000;

5) 10 500.

10. При зменшенні змінних та постійних витрат на одиницю продукції, точка беззбитковості:

1) не зміниться;

2) збільшиться;

3) може збільшуватись і зменшуватись;

- 4) зменшиться;
- 5) дорівнюватиме нулю.

11. Коефіцієнт маржинального доходу визначається як відношення:

- 1) чистого прибутку до маржинального доходу;
- 2) маржинального доходу до постійних витрат;
- 3) маржинального доходу до виручки від реалізації продукції;
- 4) маржинального доходу до змінних витрат;
- 5) немає правильної відповіді.

12. Критичний обсяг продажу в натуральному виразі для асортименту продукції є відношенням:

- 1) середньозваженого маржинального доходу і постійних витрат;
- 2) постійних витрат і маржинального доходу;
- 3) постійних і змінних витрат;
- 4) постійних витрат і середньозваженого маржинального доходу;
- 5) немає правильної відповіді.

13. Підприємство реалізує продукцію за ціною 100 грн за одиницю. Змінні витрати на одиницю – 60 грн, постійні витрати – 30 000 грн. Точка беззбитковості в натуральному виразі становить, од.:

- 1) 700;
- 2) 750;
- 3) 800;
- 4) 850;
- 5) немає правильної відповіді.

14. У підприємства «Корал» є наступні дані: обсяг реалізації – 200 000 грн, виробничі витрати 80 000 (40 % постійні), невиробничі витрати 100 000 (60 % змінні). Маржинальний дохід становить:

- 1) 92 000 грн;
- 2) 108 000 грн;
- 3) 120 000 грн;
- 4) 100 000 грн;
- 5) немає правильної відповіді.

15. Виробниче підприємство ВАТ «АНКО» реалізує продукцію за ціною 100 грн за одиницю. Змінні виробничі витрати на одиницю – 60 грн, постійні витрати – 30 000 грн. Точка беззбитковості в грошовому виразі становить, грн.:

- 1) 70 000;
- 2) 75 000;
- 3) 80 000;
- 4) 85 000;
- 5) немає правильної відповіді.

16. Підприємство реалізує продукцію за ціною 100 грн за одиницю. Змінні витрати на одиницю – 60 грн, постійні витрати – 30 000 грн. Прибуток, при реалізації 500 од. становить, грн.:

- 1) 5 000;
- 2) (10 000);
- 3) 40 000;
- 4) 70 000;
- 5) 1050.

17. Підприємство планує продаж продукції загалом 200 000 од. Змінні витрати – 65 % від ціни реалізації, постійні 500 000 грн. Яка ціна продукції забезпечить беззбитковість підприємства, грн.:

- 1) 7,16;
- 2) 7,14;
- 3) 7,12;
- 4) 7,5;
- 5) 7,00.

18. Показники ТЗОВ «Україна» за звітний рік становлять, грн.:

Дохід (100 000 од.)	2 800 000
Витрати:	
змінні	1 200 000
постійні	600 000
Прибуток	1 000 000

Запас міцності становить, грн.:

- 1) 600 000;
- 2) 1 747 368,5;
- 3) 1 052 631,5;

- 4) 1 750 000;
- 5) 750 000.

19. Підприємство «АВК» планує реалізацію продукції загалом – 200 000 од. Змінні витрати – 65 % від ціни реалізації, постійні 500 000 грн. Яка ціна продукції забезпечить підприємству прибуток в розмірі 100 000 грн.:

- 1) 7,57;
- 2) 7,14;
- 3) 8,57;
- 4) 8,75;
- 5) 8,48.

20. Витрати для виробництва 10 000 од. продукції становлять: прямі матеріали 50 000, пряма зарплата 30 000, загальновиробничі витрати 25 000 (в тому числі змінні 5 000), адміністративні витрати 30 000, витрати на збут 15 000 (в тому числі змінні 3 000). Ціна одиниці продукції 20 грн.

Маржинальний дохід на одиницю становить, грн.:

- 1) 15,0;
- 2) 12,0;
- 3) 11,5;
- 4) 11,2;
- 5) 9,5.

21. Коефіцієнт змінних витрат є відношенням:

- 1) середньозваженого маржинального доходу і постійних витрат;
- 2) постійних витрат і доходу;
- 3) змінних витрат і доходу;
- 4) змінних і постійних витрат;
- 5) немає правильної відповіді.

22. При графічному методі аналізу взаємозв'язку «витрати–обсяг–прибуток» критична точка визначається як:

- 1) точка перетину постійних витрат і доходу від реалізації;
- 2) точка перетину сумарних витрат та сумарних доходів від реалізації продукції, товарів, послуг;

- 3) точка перетину змінних витрат і постійних витрат;
- 4) точка перетину доходу від реалізації та лінії попиту;
- 5) точка перетину лінії попиту і змінних витрат.

23. При аналізі беззбитковості використовується собівартість за:

- 1) постійними витратами;
- 2) прямими витратами;
- 3) змінними витратами;
- 4) непрямими витратами;
- 5) всіма витратами.

24. Заплановані витрати для виробництва 10 000 од. продукції становлять: використана сировина і матеріали 50 000, заробітна плата основних працівників 30 000, загальновиробничі витрати 25 000 (в тому числі змінні 5000), витрати на збут 15 000 (в тому числі змінні 3 000), витрати на управління підприємством 30 000. Дохід від реалізації продукції – 230 000 грн.

Коефіцієнт маржинального доходу становить:

- 1) 0,76;
- 2) 0,62;
- 3) 0,69;
- 4) 0,56;
- 5) 1,2.

25. Запас міцності – це:

- 1) рівень діяльності, що не перевищує точки беззбитковості;
- 2) рівень діяльності, що перевищує точку беззбитковості;
- 3) рівень діяльності, що рівний точці беззбитковості;
- 4) рівень діяльності, що дорівнює маржинальному доходу;
- 5) немає правильної відповіді.

26. Співвідношення постійних і змінних витрат, що забезпечує більший відсоток зростання прибутку, ніж відповідний відсоток зростання обсягу продажу, – це:

- 1) коефіцієнт маржинального прибутку;
- 2) операційний важіль;
- 3) операційний прибуток;
- 4) запас міцності;

5) комбінація продажу.

27. Діапазон діяльності, що знаходиться нижче точки беззбитковості, – це:

- 1) релевантний діапазон;
- 2) зона прибутків;
- 3) діапазон маржинального прибутку;
- 4) зона збитків;
- 5) запас міцності.

28. Співвідношення кількості різних видів продукції, реалізованих за період до загального обсягу реалізації, – це:

- 1) коефіцієнт маржинального прибутку;
- 2) коефіцієнт запасу міцності;
- 3) операційний прибуток;
- 4) операційний важіль;
- 5) комбінація продажу.

29. Різниця між доходом від реалізації і змінними витратами – це:

- 1) маржинальний прибуток;
- 2) валовий прибуток;
- 3) чистий прибуток;
- 4) диференціальний прибуток;
- 5) операційний прибуток.

30. ВАТ «Світязь» виготовляє стільці. Ціна реалізації 25 грн, змінні витрати на од. – 15 грн, маржинальний дохід на од. – 10 грн, постійні витрати – 60 000 грн. Протягом року обсяг реалізації становив 12 000 стільців.

Запас міцності становить, грн.:

- 1) 300 000;
- 2) 120 000;
- 3) 150 000;
- 4) 250 000;
- 5) 160 000.

Глосарій термінів:

А

Автономна система побудови плану рахунків – модель організації обліку, яка передбачає виокремлення двох автономних систем рахунків відповідно до цілей фінансового та управлінського обліку. Зв'язок між цими системами здійснюється за допомогою парних контрольних рахунків одного й того самого найменування.

Альтернативні (можливі) витрати – це втрачена вигода, коли вибір одного варіанта рішення зумовлює відмову від іншого варіанта альтернативного рішення, який також забезпечував одержання певної вигоди.

Аналіз «витрати–обсяг–прибуток» – це аналіз поведінки витрат, в основі якого лежить взаємозв'язок витрат, виручки (доходу), обсягу виробництва і прибутку, це інструмент управлінського планування і контролю.

Б

База розподілу витрат – показник, пропорційно до якого непрямі витрати розподіляються за носіями витрат.

Бюджет використання матеріалів – плановий документ, що визначає кількість і номенклатуру матеріалів, необхідних для виконання виробничої програми бюджетного періоду.

Бюджет грошових коштів – це план грошових надходжень і платежів наступного періоду. Він складається на підставі операційних бюджетів після визначення доходів і витрат, що мають грошовий характер.

Бюджет підприємства – це план його майбутньої діяльності, виражений системою кількісних і вартісних показників.

Бюджет придбання матеріалів – плановий документ, який містить розрахунок кількості матеріалів, що їх необхідно придбати в бюджетному періоді.

Бюджет продажу – операційний бюджет, що містить інформацію про запланований обсяг продажу, ціну й очікуваний дохід від продажу кожного виду продукції (товарів, послуг).

Бюджет прямих витрат на оплату праці – плановий документ, в якому відображено витрати на оплату праці, необхідні для виробництва товарів або послуг у бюджетному періоді.

Бюджет собівартості виготовленої продукції – плановий документ, в якому наведено розрахунок собівартості продукції, що її передбачається виготовити у бюджетному періоді.

Бюджетний звіт про прибуток – програма фінансової звітності, складена до початку звітного періоду, яка відображає фінансовий результат передбачуваної діяльності.

Бюджетний комітет – робочий орган, який забезпечує розробку й узгодження бюджетів.

Бюджетний період – період, для якого підготовлений та використовується бюджет.

В

Виробничі накладні витрати – це витрати виробничих підрозділів, які не мають безпосереднього зв'язку з виробничим процесом, а пов'язані лише з його обслуговуванням і створенням для нього необхідних умов.

Витрати – спожиті ресурси чи витрачені кошти для одержання бажаного результату.

Витрати на продукцію – це витрати, пов'язані з виробництвом продукції або придбанням товарів для реалізації.

Витрати періоду – це витрати, що не включаються у собівартість запасів і розглядають як витрати того періоду, в якому вони були здійснені.

Вичерпані (спожиті) витрати – це витрати звітного періоду, що призводять до зменшення активів або збільшення зобов'язань у процесі поточної діяльності для отримання доходу у звітному періоді.

Відхилення – це різниця між бюджетними й фактичними показниками.

Відхилення від гнучкого бюджету – це різниця між фактичними результатами діяльності й показниками гнучкого бюджету.

Відхилення за рахунок обсягу діяльності – це різниця між показниками гнучкого і статичного бюджетів.

Г

Гнучкий (динамічний) бюджет – бюджет, який враховує можливі варіанти зміни обсягу діяльності в межах релевантного діапазону.

Директ-костинг (система змінних витрат) – це система обчислення собівартості тільки на основі прямих (змінних) виробничих витрат.

Диференційний аналіз – метод оцінки наслідків впровадження тієї чи іншої альтернативи на підставі порівняння диференційних доходів та витрат.

Диференціальні витрати – додаткові витрати, що пов'язані з додатковим виготовленням або реалізацією продукції.

Диференціальні доходи – додаткові доходи, отримані внаслідок зростання обсягу продажу.

Дійсні (реальні) витрати – це витрати, які зумовлюють зменшення активів або збільшення зобов'язань і вимагають сплати грошей або витрачання інших активів.

Допоміжне виробництво – частина виробничого процесу, що забезпечує його енергією, технологічним устаткуванням робочих місць, а також здійснює ремонт і відновлення основних засобів.

Ж

Життєвий цикл виробу – період часу від початку розроблення виробу до моменту зникнення на нього споживчого попиту.

З

Загальна система обліку – модель організації обліку доходів та витрат, за якої здійснюється періодичний облік запасів, поелементний облік витрат, а облік доходів ведеться за напрямками їх отримання.

Замовлення – заявка клієнта на певну кількість спеціально виготовлених для нього виробів.

Зведений бюджет – сукупність бюджетів, що узагальнюють майбутні операції усіх підрозділів підприємства. Він включає дві групи бюджетів – операційні та фінансові.

Зведений облік – система узагальнення витрат виробництва за статтями витрат у розрізі цехів, переділів, видів продукції (робіт, послуг) і в цілому по підприємству з метою підготовки інформації для обчислення собівартості окремих видів продукції і всієї викупленої продукції підприємства, а також з метою розподілу понесених підприємством витрат між готовою продукцією і незавершеним виробництвом. Існує в двох варіантах – напівфабрикатному і безнапівфабрикатному.

Звіт про виконання – це звіт, що містить порівняння запланованих і фактичних показників і розрахунок відхилень із зазначенням їх причин.

Змінні витрати – це витрати, що змінюються прямо пропорційно до зміни обсягу діяльності (або іншого фактора витрат).

Змішані витрати – це витрати, які містять в собі як постійні, так і змінні елементи.

I

Інтегрована система обліку – модель організації обліку доходів та витрат, яка передбачає взаємодію рахунків фінансового та управлінського обліку в єдиній системі рахунків та забезпечує калькулювання собівартості окремих видів продукції та контроль витрат на їх виробництво.

Інтегрована система побудови плану рахунків – модель організації обліку, за якої рахунки фінансового та управлінського обліку кореспондують у межах єдиної системи.

K

Калькулювання – науково обґрунтоване визначення собівартості продукції підприємства, її окремих видів та одиниць за статтями витрат.

Калькулювання життєвого циклу виробу – вимірювання й накопичення всіх фактичних витрат, пов'язаних із певним виробом упродовж його життєвого циклу.

Калькулювання змінних витрат – метод калькулювання, що передбачає включення до собівартості продукції лише змінних виробничих витрат.

Калькуляційна одиниця – вимірювач об'єкта калькуляції, який застосовується під час визначення його собівартості.

Калькуляція – розрахунок собівартості продукції. Розрізняють такі основні її види: проектна, планова, нормативна, кошторисна, звітна, госпрозрахункова.

Калькуляція нормативна – розрахунок нормативної собівартості на основі чинних норм затрат.

Класифікація витрат – групування витрат за певною ознакою для використання в оперативному управлінні і формуванні собівартості продукції.

Коефіцієнт маржинального доходу – це відношення маржинального доходу від реалізації одиниці продукції до її ціни.

Коефіцієнт чистого прибутку – відношення суми чистого прибутку до величини чистого продажу. Цей коефіцієнт показує, скільки грошових одиниць чистого прибутку отримало підприємство з кожної грошової одиниці реалізованої продукції.

Комбінація продажу – співвідношення окремих видів продукції у загальному обсязі продажу.

Конверсійні витрати – це витрати на обробку сировини для перетворення її на готовий продукт.

Контрольовані витрати – це такі витрати, рівень яких керівник може контролювати або змінювати своїми діями (рішеннями).

Кошторис – це фінансовий план, що містить інформацію про очікувані витрати (для центру витрат) на очікуваний прибуток (для центру прибутку).

Критична точка – це та, у якій сумарний обсяг виручки рівний сумарним витратам; це точка, починаючи з якої компанія починає заробляти прибуток. Критичну точку також називають точкою беззбитковості або порогом рентабельності.

Л

Ліквідність – це здатність підприємства розраховуватися за своїми поточними зобов'язаннями шляхом перетворення активів на гроші.

М

Маржинальний дохід – це різниця між доходом від реалізації продукції і сумою змінних затрат. Він є проміжним фінансовим результатом, який повинен забезпечити покриття постійних витрат і отримання прибутку.

Маржинальний дохід на одиницю обмежуючого чинника – маржинальний дохід, який розраховується як співвідношення маржинального доходу на одиницю продукції та значення того ресурсу, що обмежує діяльність підприємства.

Маржинальний прибуток – це перевищення виручки від реалізації над усіма змінними витратами, пов'язаними з даним обсягом продажу.

Маржинальні витрати – це витрати на виробництво додаткової одиниці продукції понад досягнутий рівень, тобто це сума змінних витрат з розрахунку на одиницю продукції.

Метод вищої-нижчої точки (метод абсолютного приросту, мінімаксий метод) – це метод визначення функції витрат на підставі припущення, що змінні витрати є різницею між загальними витратами за найвищого та найнижчого рівнів діяльності.

Метод калькулювання – науково обґрунтована сутність прийомів, які застосовуються під час калькулювання собівартості продукції (як усієї товарної продукції, так і окремих її видів).

Метод нормативних витрат – метод оцінки матеріальних цінностей, який базується на застосуванні норм затрат на одиницю продукції (робіт, послуг), встановлених підприємством з урахуванням нормальних рівнів використання матеріальних цінностей, праці, виробничих потужностей та чинних цін.

Місце виникнення витрат – структурний підрозділ підприємства (робоче місце, дільниця, цех), де організовується планування, нормування і облік витрат виробництва для контролю і управління ними; це структурні одиниці, які характеризуються просторовою або функціональною відокремленістю.

H

Накладні витрати – це витрати на продукцію, які не можуть бути віднесені до певного об'єкта обліку витрат економічно доцільним методом.

Напівзмінні витрати – це витрати, що змінюються, але не прямо пропорційно до зміни обсягу діяльності (або іншого фактора витрат).

Напівпостійні витрати – це витрати, що змінюються ступінчасто при зміні обсягу діяльності.

Невиробничі накладні витрати – це витрати на утримання центрального апарату управління підприємством (адміністративні витрати), комерційні та деякі інші витрати.

Невечерпані (неспожиті) витрати – це збільшення зобов'язань або зменшення активів у процесі поточної господарської діяльності для отримання доходу у майбутньому.

Неконтрольовані витрати – це витрати, які керівник не може контролювати та на які не може впливати своїми рішеннями.

Непрямі витрати – це витрати, що не можуть бути віднесені безпосередньо до певного об'єкта обліку витрат прямим методом.

Нерегульовані витрати – витрати, на величину яких не може впливати певний центр відповідальності (підрозділ).

Нерелевантні витрати – це витрати, які не можуть бути змінені в результаті прийнятого управлінського рішення, тобто минулі витрати.

Норма – максимально допустимі витрати конкретного виду ресурсів на виробництво одиниці продукції (робіт, послуг).

Нормативні затрати – заздалегідь визначені затрати для досягнення цілей в умовах ефективного виробництва, розраховані на основі норм та нормативів витрачання всіх видів ресурсів.

О

Об'єкт калькуляції – це вид продукції, робіт, послуг, виробництво, програма, завдання, собівартість яких визначають.

Об'єкт управлінського обліку – виробничі ресурси, що забезпечують корисну працю людей у процесі господарської діяльності підприємства, а також господарські процеси та їх результати, що складають у сукупності виробничу діяльність підприємства.

Облік за центрами відповідальності – це система бухгалтерського обліку, яка забезпечує відображення, накопичення, аналіз і представлення інформації про витрати та результати і дає змогу оцінювати діяльність окремих центрів відповідальності та їх керівників.

Обмеження – певні чинники, що обмежують виробництво або реалізацію продукції.

Обов'язкові постійні витрати – постійні витрати, що визначаються потужністю підприємства.

Операційні бюджети – сукупність бюджетів витрат і доходів, що забезпечують складання бюджетного звіту про фінансові результати діяльності.

Основні витрати – це прямі витрати на продукцію, без яких саме виробництво продукції стає неможливим.

П

Передбачення витрат – прогнозування майбутніх витрат для різних рівнів (умов) діяльності.

Переділ – частина технологічного процесу (сукупність технологічних операцій), яка завершується отриманням готового напівфабрикату, що може бути відправлений на наступний переділ або реалізований на сторону.

Переплетена система обліку – модель організації обліку доходів та витрат, яка передбачає відокремлене ведення рахунків фінансового та управлінського обліку, а взаємозв'язок між ними здійснюється за допомогою спеціальних контрольних рахунків.

Поведінка витрат – це характер реагування витрат на зміни у діяльності підприємства.

Постійні витрати – це витрати, які залишаються незмінними в разі зміни обсягу діяльності (або іншого фактора витрат).

Предмет управлінського обліку – сукупність об'єктів у процесі всього циклу управління виробництвом.

Простий «директ-костинг», заснований на використанні в обліку даних тільки при змінних (операційних) витратах.

Прямі витрати – це витрати, які можуть бути віднесені безпосередньо до певного об'єкта обліку витрат економічно доцільним методом.

Р

Регульовані витрати – витрати, на величину яких впливає певний центр відповідальності (підрозділ).

Релевантна інформація – інформація про доходи та витрати, яка може вплинути на рішення, що приймається.

Релевантний діапазон – це обсяг діяльності, в межах якого сума постійних витрат не змінюється.

Релевантний підхід – дає змогу в процесі прийняття управлінського рішення зосередити увагу лише на релевантній інформації, що при значному обсязі інформації дозволяє полегшити та прискорити процес прийняття найкращого рішення.

Релевантні (очікувані) витрати – це витрати, що можуть бути змінені внаслідок прийняття управлінських рішень, тобто майбутні витрати.

Релевантні витрати і доходи – це очікувані майбутні витрати та доходи, які відрізняються відповідно до альтернативних варіантів.

Рішення щодо розширення чи скорочення діяльності – рішення, що передбачає вибір певного сегмента діяльності та проведення аналізу доцільності розширення або скорочення обсягу його діяльності.

Рішення щодо спеціального замовлення – рішення щодо прийняття або відмови від одноразового замовлення на виготовлення продукції (надання послуг), за яким ціна реалізації є нижча за звичайну ціну або навіть менша за собівартість виробництва цієї продукції (виконання послуг).

Рішення щодо управління в умовах обмежених ресурсів – рішення, яке передбачає розробку оптимальної виробничої програми для максимізації прибутку.

Рішення щодо ціноутворення – рішення щодо встановлення оптимальної ціни продажу за існуючих величин витрат, комбінації та обсягу продажу для досягнення задовільного рівня рентабельності.

Розвинутий «директ-костинг» – при якому в собівартість поряд із змінними витратами включаються і прямі постійні витрати з виробництва та реалізації продукції.

С

Сегмент – це будь-який прибутковий підрозділ всередині організації.

Середні витрати – це середня арифметична собівартість одиниці продукції, розрахована відношенням загальної суми витрат до кількості одиниць виготовленої продукції.

Середньозважений маржинальний дохід – сума величин маржинального доходу різних виробів, зважених за допомогою комбінації продажу їх.

Система обліку і калькулювання – система обліку, що забезпечує калькулювання і контроль собівартості об'єктів витрат.

Система «якраз вчасно» – комплексна система управління запасами та виробництвом, що полягає у виробництві або закупівлі потрібних товарів, матеріалів чи компонентів відповідної якості та кількості точно у необхідний момент.

Собівартість продукції (робіт, послуг) – це виражені у грошовій формі поточні витрати підприємства на її виробництво і збут.

Стратегічний управлінський облік – це система управлінського обліку, спрямована на прийняття стратегічних управлінських рішень.

T

Технологічні змінні витрати – змінні витрати, що виникають внаслідок безпосереднього зв'язку між споживанням ресурсів і випуском продукції.

Точка беззбитковості – це обсяг реалізації (діяльності), при якому доходи підприємства дорівнюють його витратам, а прибуток відповідно дорівнює нулю.

Трансфертна ціна – ціна, за якою продукти або послуги одного центру відповідальності підприємства передаються іншому центру відповідальності цього підприємства.

У

Управлінський облік – процес виявлення, вимірювання, нагромадження, аналізу, підготовки та передачі інформації, яка використовується управлінською ланкою для планування і контролю виробничих ситуацій та оцінки можливих тенденцій розвитку всередині організації.

Ф

Фактор витрат – це діяльність, яка впливає на витрати.

Фінансові бюджети – сукупність бюджетів, що відображають запланований рух коштів та очікуваний фінансовий стан підприємства.

Функція витрат – це математичний опис взаємозв'язку між витратами та їх факторами.

Ц

Центр витрат – підрозділ підприємства, керівник якого відповідає лише за витрати.

Центр відповідальності – структурний підрозділ, за результатами діяльності якого встановлюється персональна відповідальність менеджера.

Центр інвестицій – це підрозділ, керівник якого відповідає за витрати і результати інвестиційного процесу, а також за ефективність використання капітальних вкладень.

Центри доходів – це підрозділи маркетингово-збутової діяльності, керівники яких відповідають лише за виручку від реалізації продукції, товарів, послуг і за витрати, пов'язані з їх реалізацією.

Центри прибутку – підрозділи, керівники яких відповідають не лише за витрати, а й за фінансові результати діяльності центрів.

Цільова собівартість – обчислена довгострокова собівартість продукції (послуг), яка дає компанії змогу досягти бажаного прибутку в разі реалізації цієї продукції (послуг).

Цільова ціна – очікувана ціна продукту (послуги), яку готові сплатити за нього потенційні покупці.

Цільове калькулювання – це стратегія, за якою компанія спершу визначає прийнятну ціну нового виробу та його граничну собівартість, а вже потім проектує сам виріб, реалізація якого забезпечить досягнення певної мети.

Додаток А**Послідовність організації власної справи:**

1. Виникнення ідеї щодо організації власної справи.
 2. Реальна оцінка власних можливостей щодо акумуляції та формування матеріальних та трудових ресурсів, генерації прогресивних ідей, відсутності страху перед ризиком.
 3. Визначення регіону, галузевої спеціалізації, організаційно - правової форми та організаційної структури підприємства.
 4. Розробка бізнес-плану із визначенням довготермінових та короткотермінових планів.
 5. Реєстрація установчих документів (вимоги до установчих документів додаються).
 6. Реєстрація підприємства чи фізичної особи підприємця:
 - державним реєстратором (перелік реєстраційних заяв та їх форм додається);
 - ДФС (опис порядку реєстрації додається);
 - ПФУ (порядок узяття на облік в органах ПФУ та реєстраційна заява додається);
 - фондами соціального страхування;
 - органами статистики.
 7. Виготовлення гербової печатки та кутового штампа (перелік документів для виготовлення печаток додаються).
 8. Відкриття банківського рахунку (порядок відкриття рахунку додається).
 9. Формування пакету дозвільних документів (пожежне управління, санітарно-епідеміологічна станція, Держпромгірнагляд, екологічна служба та ін.).
 10. Розробка системи управління, обліку, аналізу і контролю за діяльністю підприємства, внутрішньої та зовнішньої звітності.
 11. Формування ефективного менеджменту та набір кадрів.
 12. Формування корпоративної культури.
 13. Оснащення виробничих територій та робочих місць.
- Логістика.
14. Розробка маркетингової стратегії.
 15. Безпосередньо організація виробничого процесу.

Рекомендована література:

Основна

1. Управлінський облік: навч. посіб. Л. Ю. Шевців. Львів : Растр-7. 2022. 642 с.
2. Управлінський облік: Підручник / Г. О. Партин, А. Г. Загородній, А. І. Ясінська, Т. І. Воскресенська. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. 340 с.
3. Sadovska I., Tluchkevych N., Nahirska K., Nuzhna O., Shulha O., Safarova A., Skoruk O., Melnyk K. Praxeology of the engineering theory of management accounting in enterprises of the agricultural sector: a system of derived balances (in Ukrainian context). AD ALTA: Journal of interdisciplinary research. 2023. Vol. 13(2). Special Issue XXXV. P. 116-121. (Web of Science, Q3) <https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/130235/PDF/130235.pdf>
4. Essential Guide to Managerial Accounting. 2020. <https://www.netsuite.com/portal/resource/articles/accounting-software/essential-guide-to-managerial-accounting.shtml>

Додаткова

1. Управлінський облік на підприємстві: як впровадити з нуля? <https://upr.ru/article/upravlencheskij-uchet-opyt-vnedreniya-s-nulya/>
2. Управлінський облік: як управляти компанією на основі показників. Вебінар. <https://www.youtube.com/watch?v=cCT6aUAAtC8Q>
3. Управлінський облік. Підручник. С. Голов. Центр навчальної літератури. 2023. 532 с.

Інтернет-ресурси

1. Національна бібліотека імені В. І. Вернадського. URL: www.nbvu.gov.ua
2. Офіційний портал Верховної Ради. URL: <https://www.rada.gov.ua/>

Навчальне видання

Садовська Ірина Борисівна

Управлінський облік

**Методичні рекомендації до лабораторних занять
для здобувачів освіти першого бакалаврського рівня
спеціальності**

**D1 Облік і оподаткування
денної і заочної форм навчання**

Друкується в авторській редакції